

KOLUMNA

Dr. Martin Premk
»Učiti se
od nacistov«

STRAN 3

KOLUMNA

Jože Poglajen
Leto zamujenih
priložnosti

STRAN 5

KOMENTAR

Dr. France Križanič
»Električni
mrk«

STRAN 7

DOGODKI Peršman na Podpeci v Avstriji

Spomin na žrtve nacističnih zločinov

Članice in člani Taboriščnega odbora Ravensbruck, ki že več kot 30 let uspešno sodelujejo in prijeteljujejo z Zvezo slovenskih žena in Zvezo koroških partizanov iz Celovca, so se 25. junija udeležili spominske slovesnosti pri Peršmanu na Podpeci v Avstriji. Slovesnost in srečanje pri Peršmanu sta bila posvečena spominu na žrtve nacističnih zločinov s kmetij Peršman in Hojnik ter številnim borcem in borkam odporiškega gibanja v regiji. Na srečanju je bilo več kot 50 članic in članov TO ter njihovih svojcev in prijateljev. Matjaž Špat, predsednik TO Ravensbruck, in Vera Košuta iz Nove Gorice sta k spomeniku položila venec. Osrednja govornica je bila **Cornelia Kogoj**, generalna tajnica Inicijative manjšin.

»Inicijativa manjšin je bila ustanovljena leta 1991 z namenom, da oblikuje manjšinska zavezištva med različnimi manjšinskimi skupinami. Manjšine so za nas tako etnične skupine kot tudi migranti in migrantke, begunci in begunke, lezbijke, geji in transspolne osebe ter invalidni ljudje. Naš cilj je, da prispevamo k združitvi manjšin na osnovi skupnega interesa proti diskriminaciji in za enakost ter skupnega prizadevanja za te cilje. Vendar pa se mi zdi oblikovanje manjšinskih zavezištev enako pomembno tudi z vidika skupnega spominjanja. Razvija naj se dialog o spominjanju, ne da bi se eno skupino izigravalo proti drugi. Kajti šoa, genocid nad Romi in Sinti, umori invalidnih ljudi ali ljudi zaradi njihove spolne usmerjenosti, deportacije koroških Slovencev, usmrtitve slovenskih odporiških borcev na dunajskem deželnem sodišču in pokol tu pri Peršmanu imajo eno skupno lastnost: te morije v času nacizma so bile usmerjene proti manjšinam,« je povedala Kogojeva.

Dotaknila se je tudi problematike mladih: »Za današnjo mlado generacijo je spominjanje osrednje vprašanje. To se ne zrcali samo v zahtevah po oblikovanju novih spominskih obeležij, temveč tudi v zahtevi po odstranitvi problematičnih spomenikov. Najnovejši primer

je Luegerjev spomenik na Dunaju. Spomenik, ki je bil pred skoraj sto leti postavljen v čast antisemitskemu dunajskemu županu dr. Karlu Luegerju, je že več let tarča protestnih akcij. Judovska skupnost in Zveza judovskih študentov in študentk sta med drugim zahtevali odstranitev spomenika. Mesto Dunaj se zdaj – pred kakimi 14 dnevi – brez posvetovanja s prizadetimi odločilo, da spomenik ne bo odstranjen, temveč samo simbolično nagnjen za 3,5 stopinje na desno. Za preživele žrtve šoe je to udarec v obraz, je v svoji izjavi zapisala judovska študentska zveza.«

V svojem nagovoru je namenila nekaj besed tudi stari zahtevi po postavitvi spomenika Romom in Sintijem v času nacionalsocializma: »Spomenika še vedno ni. Lani so romske organizacije parlamentu predložile stališče s temi zahtevami: spomenik je treba postaviti na osrednjo lokacijo v zveznem glavnem mestu Dunaj, imeti mora trajno obliko, ki jo je treba nemudoma izvesti. Konec koncev so zdaj, v začetku junija, ugodili večletni zahtevi in uradno odkrili spomenik žrtvam preganjanja homoseksualcev v dunajskem Resselarku, nedaleč od osrednje lokacije Karlskirche.«

O muzeju pri Peršmanu pa je dodala: »Muzej pri Peršmanu je nekaj posebnega in edinstvenega v Avstriji, saj združuje kraj spomina s krajem učenja. Ta kraj je odgovor na desetletja izkivljanja zgodovinskih dejstev na Koroškem. Kraj skupnega trpljenja in izkušenj. In kraj ponovnega pridobivanja in prilaščanja lastne zgodovine. Kraji spomina so sporni kraji.«

Sledil je literarno-glasbeni prispevek gradiščansko hrvaškega pisatelja Konstantina Vlasicha in pevke Mire Perusich. Pevsko-glasbeno spominjanje je oblikovala vokalna skupina Oktakord. Ob obletnici ponovne postavitve partizanskega spomenika pri Peršmanu leta 1953 bo na ogled razstava na prostem Wer gedenkt der Partisan*innen – Kdo se spominja partizank in partizanov. Leta 2022 jo je zasnoval in oblikoval Jakob Holzer.

Janez Platiše

DOGODKI Taborska stena

»Partizani smo še vedno tu!«

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Kočevje smo se 1. julija ob prisotnosti častne čete Slovenske vojske, praporščakov in ministra za solidarno prihodnost Simona Maljevca zbrali v Kočevski Reki. Z recitacijo Živke Komac in polaganjem cvetja ter prižiganjem sveč smo se najprej pri spomeniku ob cerkvi Janeza Krstnika poklonili 60 borcem, ki so padli v okolici Kočevske Reke.

Po končani slovesnosti smo se pridružili članom KO ZB Osilnica s predsednikom Stanetom Janešem, županji občine Osilnica Alenki Kovač, poslancu DZ Predragu Bakoviću, članu predsedstva ZZB NOB Slovenije Jožetu Oberstarju in predsedniku Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo v Kočevju Antonu Vovku, pevcem skupine Polanski odmev iz Starega trga in pevskega zboru iz Osilnice, recitatorici Ireni Maržič, harmoni-

Osrednja prireditev je bila pri Taborski steni.

karju Živku z »one strani Kolpe«, številnim drugim gostom in povezovalki bogatega več kot enournega kulturnega programa Cvetki Vesel, ki je ob koncu iz rok pred-

sednika ZB Kočevje Dušana Zamide prejela priznanje za dolgoletno vestno povezovanje programov na

NADALJEVANJE NA STRANI 2

V METEŽU ZGODOVINE Staro sejmišče v Beogradu

Spomenik groze in zla

Na Starem sejmišču (*Staro sajmišče*), nekdanjem beograjskem sejmskem območju na levem bregu Save, je bilo od jeseni 1941 do avgusta 1944 nemško koncentrajško taborišče. Število taboriščnikov zgodovinarji ocenjujejo na 40.000. Sprva je bilo namenjeno zgolj za srbske Jude, pozneje pa tudi za Rome, protifašiste, ujete partizane in komuniste. Med umorjenimi je bilo skoraj celotno tedaj v Beogradu bivajoče judovsko prebivalstvo. Staro sejmišče na levem bregu reke Save na ozemlju medvojne NDH se je uradno imenovalo *Judovsko taborišče Zemun*.

Sejmsko območje danes leži v Novem Beogradu, nekdanjem Zemunu. Odprto je bilo leta 1938 v tedaj mogočnem futurističnem arhitekturnem slogu in je veljalo za najsodobnejše v Evropi. Po napadu Nemcev na Jugoslavijo je ta del mesta prešel v roke Neodvisne

Ostanki stolpa v nekdanjem taborišču

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

»Partizani smo še vedno tu!«

spominskih slovesnostih in za sodelovanje pri uresničevanju nalog Združenja borcev Kočevje.

Uporni duh naših
babic in dedkov

Vsi prisotni smo bili nad izvedbo celotnega programa navdušeni in pogosto ganjeni, saj so prav vsi izvajalci izbrali vsebino svojih recitacij in pesmi primerno času, kraju in žrtvam, zaradi katerih smo se tam zbrali in izpeljali spominsko slovesnost. Vsebine so odražale čustva in bolečino matere in ob izgubi sina, srčnost, pogum in voljo borcev po boju za svobodo, miru in lepšemu življenju. V tako s čustvi prežet kulturni program pa se je zljil tudi govor slavnostnega govornika, ministra Simona Maljevca. V uvodu je povedal, da je kot vnuk partizanov vedno počaščen, ko se borčevska združenja spomnijo nanj in ga vključijo v programe svojih spominskih prireditvev. Ohranjanje spomina na uporni duh naših babic in dedkov, na njihovo nesebično žrtev in neutrudno aktivistično držo tudi njega pri njegovem delu in aktivizmu polni z energijo in utrjuje v prepričanju, da so družbene spremembe na boljše, do bolj solidarne in povezane skupnosti, vendarle mogoče.

V svojem nagovoru je med drugim povedal: »Vaši konci slovijo po srditih bojih. Na dveh krajih, ki ju obiskujemo danes, je fašizem pokazal svoje prave zobe, žrtve so padale tudi med otroki, a je pravo pest pokazalo tudi partizanstvo. Prav je, da se poklonimo vsem žrtvam in vsakič znova opomnimo, čemu so, kot rečeno tudi otroci, žrtvovali svoja življenja. Čas je tisti, ki je zares po-

kazal pravega zmagovalca v času fašistične in nacistične okupacije. Partizani smo namreč še vedno tu. Kakšna moč duha se mora pretakati v tvoji biti, da si pripravljen v boju žrtvovati vse! Šolanje, romanca in ljubezni, prijateljstva, zdravje, prosti čas, načrte, neumnosti, ki si jih mladina mora privoščiti. Da žrtvuješ svoje lastno življenje, da bo nekoč nekje nekdo, ki ga sploh ne poznaš, lahko užival v vsem, kar si ti izpustil iz rok. Kakšna ljubezen do človeštva!

Zato z vsem srcem izrekam globok poklon žrtvam fašističnega in nacističnega nasilja pri vas in drugod, nekoč in danes, borcem proti temnim silam današnjega dne v pozdrav pa kličem: Smrt fašizmu, svoboda narodu!«

Spomin na Vinka in Jakca

Po končani slovesnosti smo odšli k piramidi, postavljeni v spomin na Vinka in Jakca, otroka, ki so ju italijanski vojaki usmrtili pred vhomom v jamo v Taborski steni in kjer sta tudi pokopana. Prikradli so se do stražarja in obeh otrok, ki sta nič hudega sluteč lizala med iz satovja. Z noži so ubili stražarja in enega od otrok, drugi je začel bežati, vendar so ga pokončale krogle italijanskih fašistov. Bili so izdani. Streljanje je iz jame privabilo druge partizane in vnel se je hud boj. Padlo je še šest borcev in tudi tem smo se v jami pod spominsko ploščo poklonili s polaganjem cvetja in prižigom sveč. Zavedamo se, da se vsem padlim lahko zahvalimo le tako, da jih ne pozabimo; da ohranjamo spomin nanje tudi s takšnimi srečanji in prireditvami, kot je bila ta.

Zlatica Arko

NADALJEVANJE S STRANI 1

Spomenik groze in zla

države Hrvaške. Nemška vojaška uprava je koncentracijsko taborišče uredila 28. oktobra 1941, pri čemer so hrvaške fašistične oblasti vztrajale, da morajo Nemci sami skrbeti za varovanje, »oskrbo« taborišča pa je prevzela »srbska vlada narodne rešitve« pod vodstvom generala Milana Nedića. Sprva so v koncentracijsko taborišče na sejmišču odvedli večji del beograjskega judovskega prebivalstva. Beograjski Judje so 8. decembra 1941 dobili poziv z grožnjo, da se morajo javiti na policiji in predati ključke svojih domov. Pozneje so na Staro sejmišče privedli tudi številne pravoslavne Srbe, ki so bili osumljeni sodelovanja z različnimi uporniški gibanji. Zaradi strašljivih življenjskih razmer je v taborišču kmalu umrlo veliko judovskih taboriščnikov, predvsem otrok, žensk in ostarelih. Leta 1942 so Nemci »uvedli« plinsko celico, predelano policijsko vozilo, v katerem so ljudi med vožnjo po beograjskem mestnem središču morili s plinom, tako da so izpuh speljali v kabino avtomobila. Decembra 1941 so v taborišče pripeljali 500 Romov, v glavnem ženske in otroke, in jih večino umorili. Taboriščnike so streljali na strelišču Jajinci pri Zemunu.

Februarja 2020 je srbski parlament sprejel zakon o spominskem centru Staro sejmišče. Ta določa, da bo osrednji stolp preurejen v upravno središče spominskega centra, nekdanji sejmski pavilijoni

pa bodo služili kot prostori za izobraževanje in seznanjanje mladih generacij z grozotami holokavsta. Pri tem je zanimivo, da bodo urejeni pavilijoni namenjeni predstavitvi trpljenja posameznih narodov, torej Srbov, Judov, Romov in mnogih protifašistov, ki so bili umorjeni v tem taborišču. Veliko Judov je končalo življenje v pobojih v »Topovskih šupah«, predvsem ženske in otroci. In še tale zanimivost: Beograd je v spomin na 10. maj 1942, ko so Nemci mesto Beograd razglasili za »mesto brez Judov«, leta 2014 ta datum razglasil za dan spomina na žrtve holokavsta v Beogradu.

Dr. Marjan Toš, foto: Ivan Popović

VAŠA SLED

Hvala vam, rodovi, za smeh, za srečo,
pa tudi za trpke, žalostne dni,
za veliko, do roba napolnjeno vrečo,
v kateri ste nam hranili vse lepe stvari!

Stoletja smo se preko vas učili,
kaj je ljubezen, mir, spoštovanje.
Ob vaših izkušnjah smo marsikaj pridobili,
da smo vztrajali v boju za priznanje!

Že dolgo vas ni več med nami,
osamljen in pust bi bil ta svet,
če ne bi v dolgi, sklenjeni verigi
iskali in našli vašo sled!

Jože Sevljak

■ DOGODKI Kocbekova domačija v Voličini

Srečanje pri partizanski bolnici Cafa

Lenarško območno združenje za vrednote NOB je v sodelovanju z občino Lenart pri partizanski bolnici Cafa na kmetiji Kocbek v Voličini pripravilo deseto tradicionalno druženje ob dnevu državnosti. Pred desetimi leti je bila obnovljena in je namenjena negovanju spomina na slovensko upornišvo med nemško okupacijo. Ostala je živ dokaz človeške humanosti in tovarštva v težkih časih, ko je tudi v Slovenskih goricah vzklikal upor zoper tuje zavojevalce. Letošnje slovesnosti pri Cafi so se poleg množice domačinov udeležili tudi predstavniki območnih združenj za vrednote NOB iz Ruš, Dramelj in Cerkevnik ter predstavniki občin Lenart, Sv. Trojica, Benedikt, Sv. Ana in Sv. Jurij. Kulturni program so pripravili člani Kulturno-turističnega društva Selce s solistko Marjeto Popovski, ki je odpele nekaj partizanski pesmi.

Slavnostni govornik je bil poslanec evropskega parlamenta Matjaž Nemeč. Med drugim je poudaril, da je »dan državnosti tudi opomin, da upor zoper sovražnost in nestrpnost ni končan proces, temveč vsakodnevni napor, v katerem moramo prepoznati tisto najbolj dragoceno – mir in svobodo. Dan državnosti je zaveza k delu v skupno dobro in

V Slovenskih goricah so dan državnosti počastili s srečanjem pri bolnici Cafa

odgovornost, da živeti v samostojnosti zahteva enotnost prav takrat, ko gre za vitalne interese Slovenije.« Matjaž Nemeč je spomnil na slovensko upornišvo v 20. stoletju, v katerem ima častno mesto prav partizanski odpor zoper okupatorje in brez katerega ne bi bilo današnje slovenske države. Dejal je, da mu je »v posebno čast, da praznik državnosti praznujemo pred partizansko bolnišnico Cafa. Na tem mestu se iskreno zahvaljujem Kocbekovim za ohranjanje partizanske dediščine in sporočila vojnega časa. Namreč, zavedamo se, da je obstoj naše upornosti več kot spomin na preteklost, je nauk sedanjosti in opomin za prihodnost. Doma-

čija Smrdel je z neustrašnostjo gospodarja Franca in njegove žene Ane pozno v jeseni 44 postala zatočišče ranjenim partizanom. Z lastnimi rokami je Franc Smrdel izkopal bunker, ga stražil ter s pomočjo dobrih ljudi oskrboval z živili in sanitetnim materialom. Skupaj z družino je bil nenehno tarča sovražnikovih zasliševanj in nadzora. A to ga ni ustavilo, kot sovražnik ni ustavil aktivistov na tem območju, ki so agresorju zadajali nauke neustrašnega upora, močnejšega od mitraljezov,« je sklenil evropski poslanec Nemeč. Slovesnost se je končala s prijetnim in sproščenim družabnim srečanjem.

Marjan Toš

■ DOGODKI Pristava nad Stično

Spoštovanje preteklosti

Znana partizanska kurirska točka na Pristavi nad Stično je 15. julija znova oživela v spominu na padle partizane, ki so svojo življenjsko pot končali na tem hribu na Dolenjskem. Pohodniki smo prehodili pot z izhodiščne točke pri partizanskem spomeniku v Stični preko Kovačičeve in Podobnikove domačije, ob potoku ter skozi gozd mimo vseh spominskih obeležij, tudi v Metnaju, do Partizanskega doma na Pristavi.

Položitev vencev ob častni straži Slovenske vojske, minuta tišine za padle in pester kulturni program so v vročem dnevu izrazili vsa občutja navzočih. Recitatorka Tatjana Zadel, harmonikar Vasilij Kos, na ustni harmoniki Tone Zaletelj in vsi nastopajoči so navdušili številne prisotne.

Slavnostni govornik mag. Marko Koprivc je poudaril obvezo vseh do spoštovanja preteklosti in predvsem zavezo, da se janši-

zem v kakršni koli obliki – tudi pod pretvezo »novega Logarjevega sodelovanja« – nikoli več ne vrne na oblast. Preveč jo je zlorabil. Recitator Darko Nikolovski je z deklamacijo in opisom življenjske poti partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha samo potrdil svojo vrhunskost ter besede slavnostnega govornika in misli nas vseh.

Vsaka takšna slovesnost je pravzaprav oblika mini volitev oziroma izražanje volje ljudi. Govorniki povedo svoje misli, spomine in težnje k ciljem, opišejo svoje delo in še marsikaj, ljudje pa izražamo svoje strinjanje ali nestrinjanje. Nekateri menijo, da so navedene slovesnosti in zbiranja ljudi s takšnimi nameni nepotrebni in odvečni, da naj že pozabimo na preteklost, na svoje starše in učitelje in podobno. Drugi spet tako zaničujejo razloge shodov in zbiranj, da so jih v praksi prepovedali. Tretji pa konvertitsko skače-

jo od enih do drugih in bi spravaško povezovali izdajalce in sodelavce okupatorjev na eni strani in na drugi strani uporne borce za pravico, svobodo in boljše življenje.

Tako kot preteklosti ne moremo povrniti, je izbrisati ali spremeniti, tudi sedanjosti ni treba nekritično sprejemati ali poveljevat. Tleča zloba nacizma, fašizma in vojn se hitro lahko vrne med nas. Prav v tem je nauk preteklosti. Zato »Smrt fašizmu in svoboda narodu!« ni prazna floskule. Je izraz volje, da se zlo ne sme povrniti. Z zlom pač ni sprave! Streljanje talcev, civilistov, mučenja v vojni, Dachau, Srebrenica, Afganistan, Jemen, Libija, Somalija, Zaporozje, pač niso daleč. So tukaj in med nami. Imperializem ali nacizem, kakor koli že vse skupaj imenujemo, spet dviguje glavo. Zato so takšna srečanja odločena ne vsem tem zlobam.

Miloš Šonc

■ SPOMINI *Francka Maček - Silva*

Krvniki z Urha in pot na Oklo

Francka Maček, rojena 7. aprila 1907, je med drugo svetovno vojno živela v sobici hiše v Polju tik ob železniški progi Ljubljana–Zidani Most. V sodelovanju s sorodniki in somišljeniki Osvobodilne Fronte je prenašala najrazličnejši partizanski material, partizansko pošto in Slovenskega poročevalca. Nedaleč stran so stanovali zloglasni bratje Kukovica, pripadniki domobranske vaške straže in neusmiljeni krvniki z Urha. Prve dni januarja 1944 so jo sredi noči prišli aretirati, da jo odpeljejo na bližnji hrib Sv. Urh nad Dobrunjami v bližini Bizovika pri Ljubljani.

Odhod v partizane

Francka se je tistega večera v trenutku zavedla groze, ki bi sledila, če z njimi zapusti dom. Prijela se je za prsi, padla na tla, se tresla in zaigrala srčni napad. Kljub polivanju z vodo in klofutam ni bila videti nič bolje. Pustili so jo na tleh in se odločili, da ponjo spet pridejo zgodaj zjutraj, da jo z vozom odpeljejo na Urha. Takoj ko so domobranci odšli, se je toplo oblekla in se podala v mrzlo januarsko noč. V temi je vso pot tekla do svoje rojstne hiše v Zadobrovi, kjer je očetu Francu na hitro razložila, da ni drugega izhoda, kakor da se še tisto noč odpravi v gozdove. Nečak Miro Maček jo je pospremil do Save, saj je dobro poznal predel, kjer je reka najnižja. Srečno jo je prebredla, se na drugem bregu reke skrila v grmičevju, počakala na ugodno priložnost in nato nadaljevala v smeri Dolskega. Na dolgi njivi ob cesti je starejša ženička sklonjena opravljala kmečka dela, po Beričevem pa se je v tistem času premikala grupa »raztrganec«. Mati jih je še pravočasno opazila, se hitro sklonila in pridružila neodzivni ženi. Nemo ji je pomagala pri delu in hkrati opazovala okolico. Na srečo se je oborožena grupa oddaljevala proti Dolskemu, ona pa je krenila naravnost proti Ihanu.

Francka je imela s seboj usnjeno aktovko s kosom kruha, pod podlogo v aktovki pa skrito titovko in hlače. V bližini Dola se je ustavila na večji kmetiji, da poprosi za malo

hrane in vode. Odprla ji je domača gospodinja, vendar je bilo v kmečki sobi že polno oboroženih nemških somišljenikov, ki jih je zanimalo, koga išče in od kod je prišla. Hitro se je izgovorila, da išče moža, ki naj bi ga partizani odpeljali v gozd. Takoj so bili zainteresirani, da poiščejo partizane z zajetim možem, ker pa so bili že precej opiti, jih je mati lahko prepričala, da bo že sama pregledala gmajno in jih obvestila, ko bo kaj izvedela.

V goščavju pod hribom je nato po dveh dneh in neprespanih nočeh le dobila pravo zvezo s partizani in se pridružila Kamniško-zasavskemu

Francka Maček (foto: knjiga Sv. Urh)

odredu. Njihova četa je štela okoli sto članov, večinoma mladih mož. Na Oklem, zaselku nad Ihanom, so bile tri domačije in v eni od njih, po domače pri Kramarjevih, je bila nastanjena tudi Francka. Bivali so v hiši, gospodarskem posloplju, na velikem kozolcu in večina tudi na dvorišču. Vsak dan so iz okoliških vasi prihajali novinci, se opremljali, čistili orožje in se pripravljali za premik v druge enote. Kljub strogi komisarjevi prepovedi, da nihče vključno z domačini ne sme zapuščati zaselka, sta se eden od domačinov in njegova hči s konjsko vprego odpeljala v dolino. Vzrok tega odhoda naj bi bila hčerina poškodba in obisk zdravnika, imela je

namreč povito glavo, vendar se do noči nista vrnila na Oklo.

Nemci in domači izdajalci

Drugi dan, 24. februarja 1944, ko se je začelo daniti, pa so se zaslivali prvi streli. Sprva partizani niso vedeli, kaj se dogaja, kmalu pa so ugotovili, da s strojnicami streljajo Nemci in njihovi domači sodelavci – oboroženi raztrganci, ki so obkolili zaselek. Vsi borci, ki so imeli možnost, so pograbilo orožje in se postavili na položaje ter odgovorili z ognjem. Veliko novincev, ki orožja sploh še ni imelo, se je poskrilo po domačiji, vendar če jih niso pokončali izstrelki Nemcev, so jih na koncu pobili raztrganci. Nemci so streljali in metali bombe vsepovsod, tudi proti vratom in skozi okna hiše. Francka je ravno zašila naramnice mlademu partizanu, ko je ta pograbil puško, stopil do okna, nato dvakrat ustrelil in se zgrudil. Nemška krogla ga je zadela naravnost v čelo. Grozljivi dogodki so se bliskovito vrstili v dimu, streljih in krikih ranjenih ljudi. Nekaj stavb je gorelo in zid gospodarskega posloplja se je zrušil zaradi eksplozije. Skozi okna so iz vseh strani leteli izstrelki iz močnega orožja, napad je bil premočen in nepremagljiv, zato je bil umik pešiče borcev skozi zadnji izhod hiše nujen. Tako se je sedem borcev z mammo Francko mukoma plazilo med robidovjem po zaraščenem robu globeli do gozda, kjer so se ranjeni in opraskani pritajili in skrili do noči. Resda so se rešili, vendar niso nikoli pozabili grozot številnih mrtvih soborcev.

Mati je bila ranjena v stegno in hrbet. Po okrevanju je bila Silva premeščena v Pohorski bataljon, po nekaj mesecih na Štajerskem pa je ponjo prišel kurir – pisatelj Miško Kranjec – iz Kočevskega roga z naročilom, da se mora odpraviti na Kočevsko, kamor je bila praznopolnjenja v Bazo 15. Pot je bila težka in naporna zaradi razgibanega terena in veliko oboroženih skupin domobrancev, vendar je mati na koncu brez dodatnih večjih poškodb prispela na cilj.

Mitja Maček

Dr. Martin Premk

»Učiti se od nacistov«

Članek pod zgornjim naslovom je že pred tridesetimi leti, ob začetkih večstrankarske demokracije, objavil novinar Janez Stanič. V njem je dokazoval, da se tedaj še nastajajoča slovenska večstrankarska politika svoje obrti uči predvsem od nacistov, največjih mojstrov zlonamerne propagande. Opozarjal je, da igranje na najnižje in najslabše človeške nagone lahko vzbudi ali vzgoji »politične Frankensteine«. A vsebina članka je danes celo še bolj pereča in kočljiva, kakor je bila ob njegovemu nastanku, zlasti če pogledamo početje naše »desnice« v zadnjih nekaj letih, predvsem početje naše »najbolj poštene stranke.«

V njej so za najbolj sveto pravilo svoje politike vzeli domislico vodje nacistične propagande dr. Josepha Goebbelsa, ki je trdil, da je v politiki boljši človek s trdnim značajem brez posebne bistrotnosti kakor pa pameten človek brez značaja. Zato gledamo nekatere njene predstavnike v parlamentu, kako vedno ohranjajo tako »trden značaj«, da jih nobene razumske razlage ali neizpodbitna dejstva ne iztirijo. Ne moremo niti več govoriti o »trdnem značaju« ali morda o politični strasti, temveč samo še o slepi veri v stranko. To vero sprejemajo brez vsake razumske razlage in so se ji pripravljene popolnoma podrediti. Sicer pa se slepa vera odlično ujema z dvema pglavitnima pogojema za učinkovito propagando, ki ju je določil Adolf Hitler.

Prvi oziroma glavni pogoj je »usmerjena pristranskost«, pri kateri politik nikoli ne sme omahovati, nikoli ne sme popustiti, nikoli ne sme zanikati veljave že izrečenega in mora vsa nasprotja prikazovati črno-belo. Enostranski prikaz težave in neusmiljen napad na nasprotnika naj bi ljudem dajala vtis, da je »pravica« na strani napadalca. V boju za »pravico« ta nikoli ne sme biti polovičarski in mora biti docela prepričan v svoj »prav«, ki ga zagovarja, najbolj pa takrat, ko ve, da laže, saj je prav drugi pogoj za učinkovito propagando po Hitlerju laž, in to čim bolj debela. Ni sicer Adolf Hitler prvi trdil, da so »množice slepe in neumne« in verjamejo prav vse. To predpostavko so vsi fašistični voditelji povzeli po francoskem nazadnjaškem psihologu Gustavu Le Bonu iz njegove knjige Psihologija množic. Je pa Hitler dodal, da je laž temeljni pogoj za obvladovanje množic in da je laž čim boljša, tem bolj je debela. Kot je zapisal, ljudje preprostega duha laže nasedejo debelim lažem kakor pa majhnim, saj so jim male laži poznane, od voditeljev pa ne pričakujejo, da bodo tudi oni povsem brez sramu govorili pošastno gromozanske laži. Poleg tega od debele laži vedno ne-

kaj ostane, tudi če ji pridejo na sled oziroma jo razkrinkajo.

Mnogi današnji politiki, novinarji in uredniki bi se lahko prepoznali v teh osnovnih potezah »učinkovite propagande«, saj imamo dosti primerov, da se mnogi ravnavajo prav po teh pravilih, čeprav tega seveda ne bodo naravnost priznali. Prav tako naša »desna stran« nikoli ne bo priznala, da je tudi njen način političnega spopada vedenjsko in vrednotno popolnoma enak nacističnemu načinu političnega spopada. Preden so nacisti prevzeli oblast leta 1933, so napisali, da jim pot na oblast lahko utre samo zlom tedanje vladavine. Zato jim za prevzem oblasti koristi vsaka slaba stvar, vsaka stavka, vsako vznemirjanje državne oblasti, vsaka vladna kriza in vse to bodo seveda zavzeto tudi povzročali. Tudi predstavniki naše »desnice« so že brez sramu izjavili, da je temeljni cilj opozicije, da ruši oblast. In to »konstruktivna in državotvorna« opozicija, kot so se poimenovali, tudi ves čas počne, ne glede na posledice. Vzporednica naše »desnice« z nacističnim vrednotenjem političnega boja je tudi ta, da poznajo samo tiste ljudi, ki so z njimi, in tiste, ki so proti.

Naša »desna stran« nikoli ne bo priznala, da je tudi njen način političnega spopada vedenjsko in vrednotno popolnoma enak nacističnemu načinu političnega spopada.

Še sredi druge svetovne vojne je vodja zločinskega SS Heinrich Himmler poučeval: »Biti moramo pošteni spodobni, zvesti in tovariški, a samo do ljudi naše krvi in do nikogar drugega.« Seveda so tisti z nami »večvredni« in zato ena pravila veljajo za »naše« in druga pravila za vse druge. Še eno pravilo, ki so se ga v naši »najbolj pošteni stranki« naučili od nacistov oziroma od vodje nacistične propagande Josepha Goebbelsa, je, da moraš za svoje grehe vedno obtožiti nasprotnika. To pravilo so dopolnili še s tem, da vso dobroto in plemenitost nasprotnikov pripisujejo sebi in se hvalijo s koristnimi stvarmi, ki jih počnejo njihovi nasprotniki. Tako ni čudno, da vse svoje nasprotnike vedno zmerjajo z »levimi« fašisti, ker vedo, da so to sami, čeprav tega nočejo priznati. No, tudi tu so začele maske padati, saj je v televizijski oddaji z desno pristransko novinarko bilo že jasno povedano, da je Adolf Hitler počel stvari »z dobrimi nameni«. Očitno so zdaj na plano dokončno prilezli »politični Frankensteini«, ki jih je novinar Janez Stanič napovedal že pred tremi desetletji. Če se je naša politika že takrat začela zgledovati po nacističnih mojstrih propagande in laži, to seveda ni nič čudnega. Le da so časi danes drugačni kakor pred tridesetimi ali devetdesetimi leti, in je laži in manipulacijo vedno težje uporabljati v politične namene. Resnica nam je vedno bolj dostopna in postaja vse bolj cenjena in spoštovana. Če pa kdo ne more prenesti resnice ali na njej graditi prihodnosti, naj taki »politični Frankensteini« odidejo nazaj med mrtve.

■ DOGODKI *Nadrožica*

Izobraževanje praporščakov

Združenje borcev za vrednote NOB Komen je na pobudo predsednika Damjana Grmeka pripravilo usposabljanje in delovno srečanje praporščakov, ki se ga je 17. junija v lovski koči v Nadrožici udeležilo okrog 30 praporščakov borčevskih organizacij južne Primorske. Udeležence, med njimi sta bili člani predsedstva ZZB NOB Slovenije Tilka Bogovič in Branka Bezeljak, je v hladni senci hrastovega gozdička najprej pozdravila podpredsednica ZB za vrednote NOB Slovenije, dr. Ljubica Jelušič, ki je tudi članica komenske borčevske organizacije.

Izobraževanje, ki ga je vodil četni podčastnik gardske enote Slovenske vojske, višji štabni vodnik Anton Sevšek, je bilo razdeljeno na dva dela. Najprej so udeleženci, med njimi je bila tudi ena praporščakinja, usvojili teoretično znanje, ki je potrebno za uspešno delo, kot je sicer zapisano v priročniku veteranskih in domoljubnih organizacij

v Sloveniji za slovesnosti, praznovanja, počastitve in žalovanja. Po teoretičnem delu sta sledila še praktično usposabljanje in izpopolnjevanje znanja. Udeležencem se je pridružil tudi Bruno Kocjan, častnik in veteran vojne za Slovenijo, ki je prapor-

ščakom poveljeval že na številnih proslavah, tudi v tujini. Biti praporščak je častna naloga, saj to funkcijo lahko opravlja le tisti, ki posebej urejenost, odgovornost, domoljubnost in pripadnost svoji organizaciji. Beseda je tekla o urejenosti, hranjenju prapora, poveljih, pripravah in sami udeležbi s praporom na proslavah in drugih prireditvah.

V borčevski organizaciji imajo težave zaradi visoke starosti praporščakov, težko jih je dobiti tudi v drugih veteranskih organizacijah, zato pri izvedbi lokalnih prireditev sodelujejo tudi s klubi brigadirjev. Po usposabljanju, ki je bilo za borčevsko organizacijo prvo tovrstno izobraževanje v Sloveniji in so ga ocenili za uspešno, sta sledila še družabni del in izmenjava izkušenj in mnenj. Udeleženci so se razšli v upanju, da bodo takšna izobraževanja vsaj enkrat letno nadaljevali tudi v drugih slovenskih regijah.

Olga Knez

■ **DOGODKI** Gornje Cerovo, Peternel

»To je bila zemlja partizanov«

Vsakoletna spominska slovesnost, najprej pri spomeniku desetim talcem na Gornjem Cerovem in nato pri spomeniku 22 žrtvam pri Peternelu, je bila 21. maja. Na Cerovem je slavnostni govor pripravil **Gorazd Humar**, predsednik Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske. Ker se slovesnosti zaradi bolezni ni mogel udeležiti, je govor prebrala Ingrid Kašca Bucik, predsednica ZB za vrednote NOB Nova Gorica.

Prvi del govora je Gorazd Humar namenil žalostni usodi in smrti še

rod in postavila temelje slovenski državi, da se je leta 1991 lahko tudi osamosvojila. Po osemdesetih letih je namreč čas, da ljudje začnejo živeti neobremenjeno s tem, na kateri strani ali v kateri vojski je bil kdo med drugo svetovno vojno. Vsi ljudje niso mogli sami odločiti o svoji usodi, vojna vihra jih je nosila na vse strani. A katera stran je bila med drugo svetovno vojno prava, je za vedno jasno in tega se ne da spreminjati.«

V imenu združenja ANPI Videmske pokrajine je zbrane nagovorila

ne 14-letnega Mirka Brezavščka. Fant je zaradi surovosti italijanskega fašizma umrl nasilne smrti le pol leta po tistem, ko so v Bazovici ustrelili štiri slovenske rodoljube, mnogo tigrovcev pa obsodili na večdesetletne zaporne kazni. V nadaljevanju je spomnil na zločinsko dejanje nemoči nemške vojske 22. maja 1944, ko so na Cerovem zaradi maščevanja ubili deset talcev, pri Peternelu pa zažgali dvaindvajset ljudi. »Slovenci smo lahko ponosni, ker smo se v drugi svetovni vojni sami osvobodili. Vendar narod, ki ne zna biti ponosen na svoj delež pri skupni zmagi nad nacifašizmom, lahko zlahka spet postane podlaga tujčevi peti. Saj nas je danes skoraj sram, da smo bili na strani zmagovalcev!

Pri Peternelu je prisotne nagovoril predsednik KO borcev za vrednote NOB Brd **Žarko Kodermac**. Slavnostni govornik pa je bil **dr. Martin Premk**, poslanec v DZ in zgodovinar, ki je med drugim dejal: »Pri domačiji Peternel se spominjamo tragičnih dogodkov iz časa druge svetovne vojne. Vse prevečkrat je naša zgodovina, predvsem zgodovina druge svetovne vojne oziroma narodnoosvobodilnega boja, zlorabljena v politične namene. Vse prevečkrat zlorabe zgodovine temeljijo na zamolčevanju ali obračanju najbolj temeljnih podatkov in zgodovinskih dejstev, predvsem najosnovnejšega in najbistvenejšega dejstva. Samo partizani so bili mednarodno priznana vojska protifašističnega zavezništva Združenih narodov. Vsi drugi so bili del nacističnih in fašističnih oboroženih sil, domobranci celo del zločinske organizacije SS. Povedano drugače, samo partizani so se borili za našo svobodo in nas osvobodili, samo Osvobodilna fronta je združila na-

njegova predsednica **Antonella Lestani**. Med drugim je poudarila: »To je bila zemlja partizanov, na tem gričevju sta se bojevala naša dva bataljona garibaldincev, in sicer Mazzinijev in Mamelijev bataljon skupaj z Briško-beneškim odredom, in prav med 20. in 22. majem 1944 so potekali hudi boji, ki so jim sledili požigi hiš v veliko vaseh, smrt in deportacija mnogih otrok in žena. Streljanje, pošiljevanje, uničevanje družin – nikakršnega spoštovanja do življenja in do človeškega dostojanstva. V tej vojni vihri, v boju proti nacifašizmu sta se osvobodilni fronti Slovenije in Italije združili vsaka s svojo idejo in skupnim ciljem. Danes se ANPI-VZPI klanja vašim žrtvam, žrtvam slovenske osvobodilne fronte, ki je bila največja uporniška osvobodilna fronta v Evropi.«

Organizatorji obeh spominskih slovesnosti so bili občina Brda, krajevne organizacije borcev za vrednote NOB iz Brd, Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica in Območno združenje veterancev vojne za Slovenijo Brda. Spominski slovesnosti so prisostvovali številni praporščaki z naše in italijanske strani ter častna straža garde Slovenske vojske. Kulturni program so oblikovali: Pihalni orkester Brda, Ženska vokalna skupina Zimzelen Nova Gorica ter učenci Osnovne šole Alojza Gradnika Dobrovo in podružnične šole Kojško. Člani Planinskega društva Brda so dogodek počastili s pohodom in k spomeniku položili venec iz planinskega cvetja. Spominska slovesnost se je končala s primorsko himno Vstajenje Primorske. Sledila sta tovariško srečanje in prijateljski klepet ob prigrizku in briški kapljici.

Milena Beguš

■ **ZLOČINI OKUPATORJEV** Bloške aktivistke (1)

Po sledovih črne roke v Loški dolini

Veliko je že napisanega o povojnih pobojih slovenskih domobrancev, vrnjenih z Vetrinjskega polja, in hrvaških ustaših, pobitih v zaključnih bojih kakor tudi vrnjenih v Jugoslavijo v maju 1945. Za to kvizlinsko soldatesko je slovenska država namenila že veliko proračunskega denarja, porabljenega za ugotavljanje in prekopavanje prikritih grobišč (Huda jama, Teharje, Kočevski rog). Postavljenih je že veliko spominskih obeležji sodelavcem okupatorja po Sloveniji. Ustanovljena je komisija za odkrivanje prikritih grobišč, ki je namenjena predvsem odkrivanju grobišč tistih, ki so v sodelovanju z nemško in italijansko okupatorsko vojsko storili številne zločine nad upornim slovenskim prebivalstvom.

V cerkniški občini na Notranjskem so v jarkih in bunkerjih tako imenovane Rupnikove linije pokopane žrtve Rupnikovega domobranskega bataljona, nastanjenega v Cerknici in na Rakeku. Predvsem ob koncu vojne, v marcu in aprilu 1945, so domobranci tega bataljona ujele in zaprte partizanske aktiviste v zaporih v Cerknici in pozneje na Rakeku po pretepanju in mučenju postrelili nad Rakekom in zakopali v že omenjenih jarkih in bunkerjih. Po vojni sorodniki vseh grobov teh žrtev kljub iskanju in poizvedovanju do danes še niso odkrili. Med drugim je znano, da so bile nad Rakekom po predhodnem mučenju ustreljene mlade partizan-

ske aktivistke z Blok, natančneje iz vasi Ravnik in Volčje.

Med prvimi žrtvami domobranskega nasilja je bila Vera Šraj, šestindvajsetletna aktivistka Osvobodilne fronte, doma iz Ravnika na Blokah. Pred vojno je bila zaposlena kot gostinska delavka v Šentvidu pri Stični na Dolenjskem. Takoj po italijanski okupaciji Dolenjske in Notranjske se je vrnila domov v Ravnik in se zaposlila kot gostinska delavka v gostilni Žajfenca v Cerknici. Domači izdajalci na Blokah so jo ovadili, da je vključena v delovanje Osvobodilne fronte. 17. novembra 1944 so jo aretirali domobranci črnorokci in jo ustrelili. Zakopana je na neznanem kraju nad Cerknico, domnevno v strelskih jarkih Rupnikove linije.

V začetku leta 1945, ko so zavezniki na zahodu in Rdeča armada na vzhodu že prodrali v samo osrčje Nemčije, z Balkana pa se je nemški okupator s svojimi kvizlinski enotami pospešeno umikal proti Avstriji pred takrat že močno Jugoslovansko armado, so domobranci na Notranjskem in Dolenskem stopnjevali nasilje nad nastajajočo civilno oblastjo in aktivisti Osvobodilne fronte.

Mladi aktivistki Karolina Šraj, stara 23 let, sestra Vere Šraj, in 16-letna Anica Mršek, obe doma iz Ravnika na Blokah, sta bili 9. februarja 1945 v sosednji vasi Škrabče, kjer sta se srečali s skupino »partizanov«, ki so spraševali za pot.

Eden od njih jima je pokazal seznam bloških aktivistov Osvobodilne fronte. Dekleti sta na seznamu prepoznali tudi svoji imeni in imena svojih najbližjih sodelavk in v hipu ugotovili, da se v partizanskih uniformah skrivajo črnorokci iz sosednje Ribniške doline. Takoj po prihodu domov sta obvestili še druga dekleta, in sicer 22-letno Maro Župančič, mater šestmesečne deklice, 29-letno Ivano Koščak in 33-letno Amalijo Koščak, poročeno Lah, iz vasi Volčje, mater treh otrok. Vse omenjene so se še isto popoldne vedoč, da jim Črna roka streže po življenju, pred domobranci črnorokci umaknile proti Loški dolini. V globokem snegu in mrazu so že ponoči prispele na Dolenje Poljane nad Loško dolino. Končni cilj jim je bil hrvaško mesto Čabar, ki je bil v tistem času že osvobojen. Na Dolenjih Poljanah so se srečale s tremi partizani, in sicer z Jožetom Župančičem, ki je bil mož Mare Župančič, pooblaščenec OZNE in član okrajnega komiteja KPS za Cerknico, Ladom Šego - Veselovim, doma iz Žerovnice pri Cerknici, po činu je bil poročnik OZNE za Cerknico, in 19-letno partizanko Milko Lah iz vasi Volčje. Zaradi globokega snega in mraza so se odločili prespati na Dolenjih Poljanah pri kmetu Okolišu, in sicer v njegovi kašči v bližini domačije. **(nadaljevanje v prihodnji številki)**

Franc Mihelčič

■ **DOGODKI** Kumrovec

Dan mladosti in veselja

Zveza društev Josip Broz - Tito in SABA Hrvaške sta 27. maja v sodelovanju z občino Kumrovec in Krapinsko-zagorsko županijo pripravila tradicionalno prireditev *Dan mladosti in veselja* v Kumrovcu. Tudi letošnja prireditev je bila množično druženje mladih in starejših iz številnih krajev nekdanje skupne jugoslovanske države. Po ocenah organizatorjev je bilo navzočih okrog 10.000 obiskovalcev. Osrednjega, uradnega dogodka – proslave na običajnem prireditvenem prostoru pred rojstno hišo Josipa Broza - Tita – so se udeležili tudi predsednik FIR in predsednik MEASZ V. Hanti s sodelavci, podpredsednik ANPI Dino Spanghero, delegacije borčevskih in protifašističnih organizacij iz Bosne in Hercegovine, Črne gore in Slovenije ter tudi predstavniki iz lokalnih organizacij iz Severne Makedonije in Bolgarije. V delegaciji ZZB Slovenije sta bila predsednik **Marijan Križman** in član predsedstva **Marjan Šiftar**.

Ob poudarjanju zgodovinske vloge in pomena Josipa Broza - Tita za narode in narodnosti Jugoslavije med drugo svetovno vojno in v povojnem razvoju ter v mednarodnem okolju in pomena ohranjanja spomina nanj in na njegove zasluge so govorniki posebno pozornost namenili prisotnosti neofašizma pri nas in nujnosti dejavnega upiranja vsakršnim njegovim pojavom ter zgodovinskemu revizionizmu, potrebi po popularizaciji dneva mla-

dosti in aktivni implementaciji vrednot narodnoosvobodilnega boja predvsem med mladimi. Tudi s tem namenom je bil uradni program, v katerem so nastopili Partizanski pevski zbor in pevski zbor Lira iz Zagreba in sopranistka Barbara Othman ter glasbeni virtuoz Marjan Krajna, obogaten še s koncertom popularne glasbene skupine The Beat Fleet iz Splita. Govorniki pa so se kritično dotaknili tudi incidenta, ki so ga organizirali nasprotniki ohranjanja spomina na Tita nekaj dni pred prireditvijo v Kumrovcu (prekrivanje njegovega spomenika na dan spomina na razglasitev NDH maja 1941. leta).

Udeležence proslave je v imenu vseh borčevskih organizacij iz držav na območju nekdanje skupne države pozdravil Sead Đurič, predsednik SABNOR BiH. Zavzel se je za dejaven protifašizem, ki se ne more manifestirati le s proslavami in sorodnimi manifestacijami, ampak se mora udeleževati s konkretnim delovanjem, k čemur nas, kot je poudaril, zavezuje tudi Josip Broz - Tito s svojim delom in spomin nanj. Ob tem pa je še posebej poudaril, da je v tem in v narodnoosvobodilnem boju utemeljeno tudi zaupanje v mlade danes.

Marjan Šiftar

KAJUHOVO LETO *Mrzla jama nad Jurščami*Zbirka natisnjena
na okupiranem ozemlju

Prva zbirka pesmi Karla Destovnika - Kajuha je bila natisnjena pri Mrzli jami nad Jurščami. O tem sem napisal članek v marcu v našem časopisu Svobodna beseda. Mislim, da sem bil dovolj natančen in da sem argumentirano povedal vse o nastanku zbirke. To ozemlje je bilo takrat pod strogo nemško okupacijo.

V majski številki sicer dober poznavalec Kajuha, pisatelj Vlado Vrbič, v svojem prispevku navaja, da je Kajuh svojo prvo pesniško zbirko izdal 18. novembra 1943 na osvobojenem ozemlju. To pa ne bo držalo. Pesniška zbirka je bila natis-

V Mrzli jami pri Jurščah so prvič razmnožili pesmi Karla Destovnika - Kajuha. Naslovno stran zbirke je ilustriral Janez Weiss - Belač.

njena v zelo težkih razmerah. Borci 14. divizije so postavili zasilno nadkritje iz smrekovih vej in lubja ter s šotorskimi krili zaščitili prostor pred naletavanjem snega. Imeli so težave z mokrim papirjem, ki so ga morali sušiti ob ognju, da so lahko zbirko ciklostirali. Svoje pesmi je Kajuh narekoval soborki Brini, ki jih je zapisovala na pisalni stroj. Natisnili so 38 izvodov s sedemindvajsetimi pesmimi. Omenja se celo, da je bila izdaja teh pesmi v takih razmerah edinstven primer v okupirani Evropi.

Livij Knafeljc

DOGODKI *Ukradeni otroci*

Da ne bomo pozabili

V skladu z nacističnimi teorijami bi otroci upornikov, ki ustrezajo ravnim merilom, ob uspešni prevzgoji lahko zrastle v »polnovredne« člane nemške narodne skupnosti.

(iz knjige *Ukradeni otroci* – Gestohlene Kinder)

Posledice teh nemških navodil so občutile številne slovenske družine, ki so sodelovale v narodnoosvobodilnem boju ali so bile kakor koli povezane s partizani. Nemci so jih s pomočjo domačih izdajalcev pregnali z njihovih domov. Moške so usmrtili v celjskem zaporu Stari pisker, Begunjah in mariborskih zaporih, matere pa odpeljali v koncentracijsko taborišče Auschwitz-Birkenau. Otroke so iztrgali iz materinih naročij in jih odpeljali v različna otroška taborišča po Bavarski. Dojenčke, ki so ustrezali njihovim ravnim merilom, so oddali v posvojitve nemškim družinam.

Spominsko obeležje v Mainburgu

Ukradenih je bilo več kot šeststo slovenskih otrok, ki so jim uničili otroštvo. Po triletnem trpljenju in naporni vrnitvi v domovino so tudi doma naleteli na slab sprejem in nerazumevanje. Vrnili so se na pogo-rišča domov, prenekateri brez staršev. Odraščanje je bilo zaznamovano z mnogimi krivicami. Dolga leta

so iskali svoj prostor pod soncem. Nekateri se nikoli niso vrnili domov.

Ob ustanovitvi Društva taboriščnikov – ukradenih otrok so jim bile krivice le delno popravljene. Člani društva se pogosto vračajo v kraje svojega trpljenja. V mestih so na stavbah in raznih krajih z izdatno pomočjo lokalnih oblasti postavili spominska obeležja – obeležja, ki sporočajo o tragediji slovenskih otrok.

Marica, Milena, Jožica, Majda, Janek, Sergej, Jože, Janez in Vlado so imena ukradenih otrok taboriščnikov, ki so se v juniju udeležili letošnjega potovanja. Ponujena mi je bila priložnost, da z njimi obiščem šest otroških taborišč po raznih mestih Bavarske. Ob polaganju vencev so bile izrečene ganljive besede, še bolj pa zgodbe, ki so jih pripovedovali med vožnjo. Polni vtisov in žalostnih spominov pa smo se strinjali: dokler živimo, spomini ne morejo umreti!

Veronika Pogačar

DOGODKI *Dan državnosti*

Robert Glavaš generalpodpolkovnik

Predsednica Republike Slovenije in vrhovna poveljnica obrambnih sil Nataša Pirc Musar je ob dnevu državnosti na posebni slovesnosti 24. junija povišala načelnika Generalštaba Slovenske vojske Roberta Glavaša v čin generalpodpolkovnika.

Predsednica republike je v nagovoru ob povišanju poudarila, da je načelnik Generalštaba Slovenske vojske v čin generalpodpolkovnika povišan v obdobju zahtevnih mednarodnih okoliščin, ki zahtevajo različne in modre prilagoditve. »Evropa in svet čutita številne posledice vojne v Ukrajini. Hkrati pa obstajajo še številni drugi izzivi, kot so hibridne grožnje, hiter napredek tehnologije, podnebne spremembe, ranljivost dobavnih verig, razvoj kompetenc in razpoložljivost kadrovskega potenciala,« je dejala in dodala, da se mora strateški vrh vojaške organizacije zavedati kompleksnosti in učinkov teh naglih sprememb ter zagotavljati strokovne vojaške nasvete in predloge za politične odločitve.

»Vaša naloga je, da skupaj s političnim vodstvom usmerjate, vodite

in tlakujete pot do ustreznih rešitev, preoblikovanja in prilagoditev Slovenske vojske. Te pa morajo potekati v skladu z nacionalnimi potrebami ter s spremembami in ukrepi v zavezništvu.« Kot je dejala, mora biti Slovenska vojska sposobna izvajati vse zakonsko predpisane naloge, vodstvo pa mora poskrbeti za njeno pripravljenost in vzdržljivost

ter za njeno bojno sposobnost za obrambo ozemeljske celovitosti in suverenosti Republike Slovenije in zaveznic v primeru potreb.

»Vodite ljudi s strokovnostjo, zavzetostjo in povezovaljem, predvsem pa s srcem in z zgledom – tako bo Slovenska vojska trdna in nepremagljiva,« je generalpodpolkovniku Glavašu ob povišanju zaželela predsednica republike in mu podarila Ustavo Republike Slovenije. Ob čestitki generalpodpolkovniku Glavašu se je zahvalila tudi njegovi družini.

Generalpodpolkovnik Robert Glavaš v Slovenski vojski deluje 32 let in je v tem obdobju opravljal številne poveljniške in štabne dolžnosti na vseh ravneh vodenja in poveljevanja, pomembne mednarodne izkušnje pa je pridobil na mednarodnih operacijah na Kosovu in v Afganistanu ter v Natovem poveljstvu v Neaplju. Za svoje dosežke je prejel številna priznanja in uživa zaupanje med svojimi vojaškimi kolegi doma in v tujini.

UPRS, foto: Boštjan Podlogar (STA)

Jože Pogljajen

Leto zamujenih priložnosti

Če kdaj, bodo novinarji tokrat imeli kar prav, ko bodo – kar sicer počno vsako leto – napovedovali vročo politično jesen.

Če bi namreč brez političnega navijaštva potegnili črto pod enoletno vladanje koalicije strank, ki jo vodi Robert Golob, bi videli, da je od predvolilnih obljub ostalo bore malo. To pa ne more ostati brez političnih posledic. Te se za zdaj kažejo v vse glasnejšem nezadovoljstvu v koalicijskih Socialnih demokratih in Levici s potezami Goloba in njegovega kroga zaupnikov, proti čemur niso imuni tudi posamezni poslanci in drugi vplivni člani Gibanja Svoboda. Kritična opažanja se sicer skušajo piarovsko zakriti, a merjenja javnega mnenja prepričljivo kažejo, da zaupanje ljudi v Golobovo vlado upada. Ni še pod desetimi odstotki, kot so pred dobrim desetletjem namerili vladi Boruta Pahorja, a ni čisto izključeno, da ta neslavni rekord doseže tudi Golob.

Neuspehov je namreč preveč. Od popolnoma zastale, in kot kaže, tudi zgrešene reforme zdravstva, do neposrednega vmešavanja predvsem v kadrovanje v policijskih vrstah, kjer od obljubljenega depolitizacije – beri zamenjave Janezu Janši zvestih policijskih šefov – ni ostalo prav veliko. Koaliciji prav tako ne gre prav dobro od rok normaliziranje razmer na naši javni radioteleviziji. Seznam napak, političnega diletantizma, prikritih lobističnih povezav in podobnega je dolg. Zdi se, da je sodu povolilnega navdušenja nad Golobovo vlado dno izbil za naše razmere precej čuden odhod njenega podpredsednika in ministra za zdravje Danijela Bešiča Loredana. Slednji je bil – poleg Goloba seveda – glavna medijska zvezda te vlade. Ortopedskega kirurga, ki je v prejšnjih letih precej ostro opozarjal na pojave korupcije v zdravstvu, so kovali v zvezde, češ da je on pravi človek, ki bo rešil ta hip najbrž najbolj akutno težavo v državi, to je precej razsuto zdravstvo. Da bo torej našel recept za odpravo predolgih čakalnih vrst in se resno lotil korupcije, se pravi otekanja javnega denarja v zasebne žepe, in še niza drugih anomalij. Tudi Golobu je bil v zasebni kliniki zaposlen Bešič Loredan očitno tako všeč, da sta se že mesec dni pred volitvami »zmenila«, da bo ortoped minister za zdravje. Zakaj je Golob izbral prav njega, bo morda bolj jasno zdaj, ko mu je lastno-ročno na mizo v podpis potisnil že napisano odstopno izjavo, čeprav ga je še nekaj dni prej branil pred

kritikami. Morda bo zdaj prišlo na dan, zakaj na primer se je moral zdravstveni minister ponižno javno pred kamerami opravičevati ljubljanskemu županu zaradi vsaj na prvi pogled upravičenih kritik na račun njegove direktorice zdravstvenega doma?

Stanje v zdravstvu je slabo, a ne tudi že alarmantno. Res je tudi, da zdravstveni sistem z leti od osamosvojitve naprej vse bolj postaja plen politične demagogije in interesnih lobijev. Posla, če hočete. Potegniti je torej treba jasno črto med zasebnim in javnim v zdravstvu. Pri slednjem že vrabci na

Kritična opažanja se sicer skušajo piarovsko zakriti, a merjenja javnega mnenja prepričljivo kažejo, da zaupanje ljudi v Golobovo vlado upada.

strehu čivkajo, da je potreben resnega pregleda, s katerim bi določili najprej urgentne in poznejše terapijske ukrepe za njegovo zdravlje. To so predvsem bolj racionalna organiziranost, enoten informacijski sistem, nadzor nad porabo javnega denarja in ne nazadnje plače zdravstvenih delavcev. Te bi morali takoj nehati tlačiti v nekakšen sistem plač v javnem sektorju. Delo medicinske sestre se preprosto ne more primerjati z delom kakšnega uradnika, ker je njeno tudi izmensko in nočno delo z nami bolniki veliko bolj odgovorno od pisanja takšnih ali drugačnih papirjev.

Kakor koli že, minister Bešič Loredan nič od tega ni uredil. Nasprotno, za začetek je brez učinka v predvsem zasebne žepe poslal četrtil milijarde evrov za skrajšanje čakalnih vrst, zatem je pripravil niz očitno na hitro skrpanih zakonov, ki jih je moral potem umakniti iz procedure sprejemanja v državnem zboru. Skratka, po enem letu je rezultat njegovega (in Golobovega) ministrotovanja nič manj kot nič.

Našemu javnemu zdravju se torej ne obetajo boljši časi. Tudi Golobu in njegovim svetovalcem ne. Ankete javnega mnenja so namreč neusmiljene. Če je na lanskih volitvah Golobovo gibanje podprlo 35 odstotkov volivcev, bi jih – če bi bile volitve zdaj – le še 23 odstotkov. Kam bi odšlo teh približno sto in še nekaj tisoč volivcev, je zdaj vprašanje. K Janševi SDS zagotovo ne, vsaj ne v omembe vrednem deležu. Verjetno bodo razočarani nad Golobovim vladanjem, ko bodo prišle redne ali celo izredne volitve, ostali doma, kar je tudi voda na mlin Janši, ki je bil sicer poglaviten sprožilni prečiščilnik Golobove lanske volilne zmage. S svojimi več kot 200 000 discipliniranimi volivci se ob tako nižji volilni udeležbi kaj lahko zgodi, da bi relativna zmagovalka spet postala Janševa SDS. In bi bili spet tam, kjer smo (trikrat) že bili.

ZLOČINI OKUPATORJEV Herojska Gabrovica

Smrt v plamenih lastnih hiš

Spomin na herojsko Gabrovico smo tudi letos počastili na novem prizorišču pred spomenikom tiskarici Žena, ki so ga zelo lepo obnovili člani koprškega združenja ZB in prizadevni krajanji. Udeležence proslave, med njimi je bil tudi prvi predsednik Republike Slovenija Milan Kučan, je pozdravil predsednik Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper Vojko Vodopivec in že v uvodu poudaril herojstvo prebivalcev Gabrovice, ki so prav na binkoštno nedeljo, 28. maja leta 1944, raje izbrali smrt v plamenih svojih hiš, kot pa da bi izdali partizanske bunkerje tiskarne Žena in štaba Vosa. Nemci so z italijanskimi fašisti in domo-

branci obkolili vas in iskali partizane. Ob tem so ubili devet vaščanov, med njimi štiriletno Nerino, in jih zažgali v njihovih hišah, nekatere kar žive, vse druge, ki so jih dobili doma, pa so odpeljali v Rižarno ali nemška taborišča, od koder so se le redki vrnili. Vas je za svobodo darovala 41 življenj, na spomeniku nad vasjo pod Črnim Kalom pa je skupaj z žrtvami iz sosednjih vasi vklesanih 183 imen.

Slavnostni govornik je bil profesor zgodovine na Filozofski fakulteti dr. Bojan Balkovec. Po kratkem orisu zgodovinskih dogodkov, ki so privedli tudi do žrtev v Gabrovici, je med drugim poudaril pomen ohranjanja zgodovinskega spomina tudi

s spomeniki: »Spominjanje dogodkov, kakršen je danes, je lahko intimno, ko se sorodniki spominjamo svojih bližnjih, ki so bili žrtve vojne nasilja. Spominjanje pa je lahko tudi javno, skupno. Skupnost se svoje zgodovine spominja s komemoracijami in spomeniki. Spomenik, ki nam govori o nekem dogodku ali osebi, je odraz časa in odnosa tistega časa do dogodkov, povezanih s spomenikom. V tem smislu je vsak spomenik nenadomestljiv in mora biti trajen. Prav to je razlog, da so spomeniki lahko tudi žrtve napadov tistih, ki želijo predruga-

čiti zgodovino, prikriti svojo zgodovinsko krivdo, ali zmoto, ali napačno razumevanje. Spomenik je lahko tudi točka zavajanja, ki je načrtno preoblikovanje zgodovinskih dejstev.«

Velja pa predstaviti še njegov pogled na sedanji čas novih vojn. »Manj kot leto dni po požigu Gabrovice se je druga svetovna vojna končala. Po do tedaj največji vojni moriji so govorili: 'Nikoli več vojne!' Vsi se s tem zagotovo strinjamo, ampak tisti, ki vodijo politiko, so svet v naslednjih desetletjih pahnili v več deset vojn. In vsak dan

izbruhnejo nove. V letu 2023 poteka 32 spopadov, ki jih lahko označimo kot državljanske vojne, spopade s terorističnimi skupinami, vojne proti mamilariskim klanom – do meddržavne vojne v Ukrajini, ki jo je napadla Rusija. Vse te vojne povzročajo nepotrebno gorje, a politiki v Evropi v zvezi z vojno v Ukrajini sploh ne omenjajo besede mir. Vojne so največje gorje in vsi bi si morali prizadevati, da bi jih preprečili. Takoj!« je poudaril profesor Balkovec.

V kulturnem programu, ki ga je vodila Kira Skrt, so sodelovali otroci Osnovne šole Dekani z mentorico Mojco Strgar, ki so nam z igro in Kajuhovo pesmijo prikazali takratni čas. S svojim obiskom in nastopom sta nas počastili Vokalna skupina Primorsko iz Mačkolj pod vodstvom Aleksandre Pertot in Moški zbor Valentin Vodnik iz Doline, ki je zapel pod vodstvom dirigentke Anastazije Purič. Da je partizanska pesem še lepše zvenela, jim je pomagal harmonikar Miran Pečenik, pečat prave velike slovesnosti pa so dodali godbeniki Mužike svetega Lazarja iz Boršta, ki jih vodi Matjaž Klaj.

Miloš Ivančič

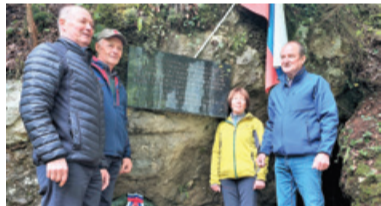
Že pred proslavo v Gabrovici smo se na Socerbu skupaj z našimi tovarišicami in tovariši z druge strani meje, pohodniki in mladimi brigadirji poklonili obletnici ustanovitve italijanskega partizanskega bataljona Alma Vivoda, v katerem so bili v večini delavci iz Milj. Tu sta o legendarni protifašistki Almi in bataljonu, ki je skoraj ves padel v hudih bojih v drugi istrski ofenzivi pri Kučibregu, spregovorila predsednik pokrajinske organizacije ANPI-VZPI Fabio Vallon in član vodstva koprškega združenja ZB Miloš Ivančič. Oba sta poudarila ponovno prebujanje fašizma v obeh sosednjih državah, pa tudi na svetu sploh ter potrebo po nujnem čezmejnem povezovanju protifašistov. Ali kot je dejal Miloš Ivančič: »Spet smo na skupni fronti proti novemu mutiranemu fašizmu, prilagojenemu novim časom in razmeram.« Pohodniki so se na poti do Gabrovice ustavili še pri spomeniku v Ospu, ki je posvečen tudi prvemu uporu proti fašistom že leta 1921.

DOGODKI Kraška jama Steska

V spomin mladenkam

Zveza borcev za ohranjanje vrednot NOB Žalec, občina Žalec in KO ZB za vrednote NOB Ponikva so pri ribniku Steska tudi letos pripravili spominsko slovesnost v počastitev mladenkam, ki so v tamkajšnji kraški jami Steska skrivale in zdravile ter tako pri življenju ohranile hudo ranjenega Nikolaja Katanova, borca 14. divizije ruske narodnosti.

To humano delo, negovanje in zdravljenje ranjenega fanta, je opravljalo pet junaških mladenk s Ponikve pri Žalcu (Fani Jezernik (Čanč), Fanika Razdevšek (Jezernik), Štefka Jezernik (Fužir), Ljudmila Kos (Dražnik) in Ivanka Stropnik (Turi-

Delegacija je položila venec pred spominsko ploščo pri vhodu v jamo.

nek). Borca so v podzemni kraški jami negovale prve mesece leta 1945, dokler ni bil ob koncu vojne premeščen v celjsko bolnišnico, od koder se je živ in zdrav vrnil v svojo domovino. Spomin na tisti čas, leta 2010 so pred jamo namestili spo-

minsko ploščo, vsako leto počastijo s prireditvijo pri ribniku Steska in tudi s pohodom od spomenika NOB na Ponikvi do Steske jame.

Tako je bilo tudi 18. maja letos, ko so se na pot podali učenci Podružnične osnovne šole Ponikva z nekaj odraslimi pohodniki. Med potjo so se ustavili še pri kašnem spominskem obeležju iz časa narodnoosvobodilnega boja, nato pa se pridružili proslavi. Tako kot že lani tudi letos zaradi agresije Rusije na Ukrajino slovesnosti niso prisostvovali predstavniki ruskega veleposlaništva iz Ljubljane. Spominska slovesnost je letos vključevala tudi

spomin na 78 let zmage nad nacifašizmom ter spomin na 100. obletnico rojstva Karla Destovnika - Kajuha. Slovesnosti, ki jo je vodila Nada Jelen, so se udeležili številni gostje: podžupan občine Žalec Roman Virant, ki je bil tudi osrednji govornik, predsednik ZZB za vrednote NOB Spodnje Savinjske doline Marjan Vodeb, predsednik KS Ponikva Karel Borovnik, častni krajan Ponikve Ivan Jelen in številni člani KO ZB za vrednote NOB Spodnje Savinjske doline.

Prireditve so s prijetnim programom popestrili učenci POŠ Ponikva, zgodovino dogodka je obnovi-

la Nada Jelen, tudi hči ene od humanih mladenk, slovesnost pa so s pesmijo popestrili pevci MoPZ KD Ponikva. Ob koncu prireditve je zaradi izredno razmočenega terena k plošči odšla le delegacija v sestavi Dani Jelen, Marjan Vodeb, Karel Borovnik in Danica Berce, hči Fanike Razdevšek, ene od petih deklet, ki so skrbele za ranjenca. So pa člani domačega ZB za vrednote NOB Ponikva kljub deževnim dnem temeljito obnovili močno dotrajano pot k plošči in vhodu v jamo, ki je sicer le nekaj minut oddaljen od prireditvenega prostora ribnika Steska.

Darko Naraglav

DOGODKI Krtina

Družinski pohod do partizanske bolnice

V nedeljo, 18. junija, smo se ob 9. uri odpravili na družinski pohod do partizanske bolnice Krtina. Zelo smo bili veseli, ker se je pohoda letos udeležilo veliko število pohodnikov, kar 70 se nas je zbralo. Pohoda so se udeležili tudi pohodniki iz drugih občin ter veliko število otrok, kar je ustvarilo še lepše in še veselejše razpoloženje. Na koncu se nas je pred Krtino zbralo čez sto obiskovalcev in skupaj smo prisostvovali kulturnemu programu.

Kraj za bolnišnico je bil po zamisli borca Antona Štirna izbran septembra 1944. Gradbeni les so razžagali na žagi pri Viktorju Robniku, ki pa je bil tedaj pri partizanih na Koroškem. Vse prevoze je opravil aktivist Matevž Debeljak, ki je bil v Komatevri gozdni čuvaj. Osebeje v bolnici so sestavljali: Anton Štirn – intendant, Jože Mali iz Sel – kuhar, Franci Flegar iz Domžal – bolničar, Božo Arizanovič iz Srbije. Ranjence

pa je zdravil študent medicine Jože Kenda, ki je bil pozneje umorjen pri Krču na Jezerskem.

Ranjenci in oboleli so prihajali v bolnico po kurirskih zvezah, in to pretežno s Koroškega. Teže ranjene so borci po več dni nosili celo iz Kort in z Obirskega. Posebno pozimi v visokem snegu je bil prenos ranjencev zelo težaven. Bolnišnico so oskrbovali izključno Jezerjani, za kar je skrbel gospodarska komisija pri Osvobodilni fronti. Tudi za sanitetni material so skrbeli terenski aktivisti, le nekatera posebna zdravila in instrumente so prinesli iz Kranja. Bolnišnica je bila dovolj oddaljena od prometnih poti in naselij, pa tudi dobro prikrita je bila v ozki in strmi soteski. V globokem snegu je bila le stežka dostopna. Gotovo bi dočkala konec vojne, če njen položaj ne bi bil izdan.

13. januarja 1945 so belogardisti v večernih urah napadli bolnišnico.

Na srečo je bilo v njej ta dan le nekaj ranjencev in bolnikov; med bolniki je bila tudi žena komandanta Ahaca. Vsem razen Stanku Grošlju se je posrečilo pobegniti. Grošlja, ki se je v Krtini zdravil zaradi hude rane na ledjih, so belogardisti pred bolnico ustrelili, barako pa zažgali.

Pozneje ko so se belogardisti odporušene in zažgane bolnice Krtine umaknili v dolino, so tovariši ubite-

ga borca pokopali na kraju, kjer je padel, po vojni pa je bil prekopan na pokopališče v domači vasi. Stanko Grošelj, Jurčkov, je bil doma iz Hotemaz blizu Preddvora. V bojih z Nemci je bil 4. januarja 1945 blizu Železne Kaple hudo ranjen. Njegovi soborci so ga tri dni v globokem snegu nosili prek Kort in ga 7. januarja 1945 na Staniču izročili osebju bolnišnice Krtina.

Bolnišnico Krtino je na pobudo krajevnega odbora ZB NOB Jezersko obnovil v juniju 1951 Anton Štirn.

Pri bolnici je ob koncu pohoda sledil krajši kulturni program, ki smo ga izpeljali skupaj z DU Jezersko in otroki Osnovne šole Jezersko. Na tem mestu se ponovno zahvaljujemo tovarišici Anici Jakopič, ki vsako leto izpelje kulturni program in naše najmlajše nauči prečudovitih partizanskih pesmic. Seveda smo se ob koncu pohoda in lepega kulturnega programa okrepčali z okusnim divjačinskim golažem in hladno pijačo.

Zahvaljujemo se vsem udeležencem pohoda, da skupaj z nami ohranjajo spomin na ta del zgodovine, ki počasi odhaja v pozabo oziroma bi jo nekateri tudi radi spremenili. Hvala tudi občini Jezersko in tamkajšnjemu lovskega društva Jezersko za vso pomoč pri organizaciji.

Dušan Šemrov

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (18)

Partizanski duhovniki

Na zid pred cerkvijo Marije Pomagaj na Brezjah je Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov LR Slovenije ob deseti obletnici osvoboditve leta 1955 vgradilo spominsko ploščo 25 duhovnikom, ki so umrli nasilne smrti od okupatorja in njegovih pomagačev. Tu je vztrajala skoraj 60 let, vse do leta 2014, ko so jo frančiškani brez javnega pojasnila odstranili in zamenjali z mozaikom Marije Pomagaj, ki so ga bazilika poklonili avstralski Slovenci.

Katerim pokojnim stanovskim tovarišem so se brezjanski redovniki tako nepietetno odrekli? Med imeni, vklesanimi na plošči, je osem duhovnikov, ki so jih pobili ustaši Nezavisne države Hrvatske v koncentracijskem taborišču Jasenovac, vse na enak način: žrtev so z batom udarili po glavi, prezalili grlo in truplo vrgli v Savo. Seveda brez sodbe. Ubiti so bili Jakob Sem, Franc Grobler, Franc Kač, Janez Kodrič, Anzelm Polak, Janez Rančigaj, Franc Rihar in Franc Orešnik. Ko je kolaborantski katoliški časnik Slovenec 14. januarja 1943 našteval tega leta umrle duhovnike, pri imenih jasenovskih žrtev ni niti namignil, da so umrli nasilne smrti, medtem ko pri du-

Plošča 25 duhovnikom, žrtvam fašizma na Brezjah, pred odstranitvijo leta 2014 (Foto: Miran Hladnik)

mučenjem. Ivana Povha so Nemci zajeli med partizani pri Kresnicah in ga ustrelili. Pri Knežji vasi so ustrelili Franca Gomilška. Zaradi sodelovanja s partizani so Nemci ustrelili tudi štanjelskega župnika Antona Šateja.

Na plošči sta bili še imeni dveh župnikov, ki so ju domnevno ubili partizani: Danijel Halas iz Velike

za razliko od kolaborantskega vodstva slovenske RKC po vojni lojalno do nove socialistične oblasti. Pri zavračanju društva je prav nič ne ustavlja dejstvo, da so bili med njegovimi vidnimi člani znane osebnosti. Pobudnik in idejna ter moralna avtoriteta je bil pisatelj Franc Saleški Finžgar, ki je bil med vojno sodelavec Osvobodilne fron-

Bazilika Marije Pomagaj, Brezje. Plošča se vidi spodaj levo (Foto: Johann Jaritz, 2012)

hnikovih, ki so se borili skupaj z okupatorjem, nikoli ni zamudil priložnosti za obtožujoč stavek, da so jih pokončali partizani.

Druga večja skupina žrtev so bili duhovniki taboriščniki. V Dachau so končali svoje življenje mežiški župnik Janez Hornböck, doma iz Šentjanža v Rožu, dekan v Radljah ob Dravi Janez Messner, ostareli župnik v Nazarjah Kerubin Tušek, sicer doma s Svetega Lenarta nad Škofjo Loko, in Mirko Vekjet iz Trsta, ki je bil župnik v Boljuncu.

Duhovnika Ernesta Bandlja so v Prvačini srbski četniki zvezane vrgli v reko Vipavo, Bogumila Krušiča naj bi ubili srbski četniki v Bosni ali v Črni gori, Marka Željka (Marco Zelco) iz Višnjana so Nemci zaradi sodelovanja s partizani obesili, Šimeta Milanovića, Istrana iz Kringe, pa ustrelili v Slumu. Martin Gaberc je bil v Gornji Radgoni ob prihodu okupatorjev ustreljen na oknu svojega stanovanja, Franc Gabrejna je končal pod nemškimi streli v Ajdovščini. V celjskem zaporu Stari pisar so Nemci zaradi simpatiziranja z uporom mučili in ustrelili Mihaela Grešaka, Ferdinand Potokar pa jim je umrl med

Polane in Ivan Kotnik, kurat v bolnici v Beogradu, ustreljen v Zemu ob koncu vojne. Ti dve imeni sta bili gvardijanu Robertu Bahčiču verjetno povod za trditev, da besedilo na plošči »ne odgovarja resnici« in da »fašizem omenjenih duhovnikov ni umoril«, ter alibi za njeno odstranitev. Cerkev svoje odločitve za odstranitev plošče duhovnikom, ki so bili žrtev fašizma, ne pojasnjuje. Kakšna cerkvena oblast pa bi to bila, če bi morala svoje odločitve argumentirati in se pred javnostjo zagovarjati! Zato o pravih razlogih lahko samo ugibamo. Eden od njih zna biti neugodje klerikov ob dejstvu, da so bili duhovniki žrtve njihovih gospodarjev okupatorjev, ne pa partizanov. Cerkev si danes lasti zasluge za slovensko osamosvojitve, zato jo je mogoče motil napis na plošči, da so duhovniki »darovali življenje za svobodo nove Jugoslavije«. Pri tem pozablja, da je najvišja mesta v jugoslovanski vladi zasedal prav njen človek, duhovnik Anton Korošec.

Cerkvi gotovo ni bilo všeč, ker je ploščo postavilo Cirilmetodijsko duhovniško društvo, ki je bilo

te, glava je bil pisatelj Stanko Cajnkar, v društvenem glasilu Nova pot so pesmi objavljali Joža Vovk, Leopold Stanek, Lojze J. Žabkar, teolog Janez Janžekovič je pisal o sorodnosti med krščanstvom in marksizmom... Zavzemali so se za sodelovanje med Cerkvijo in državo, današnji klerikalni nomenklaturi pa očitno spet gre za mahničevsko ločevanje duhov, za razkol med Slovenci; beseda sprava je tiho izginila iz njihovega besednjaka. Kako dolgo roko ima slovenska Rimskokatoliška cerkev, pove že to, da poročila o odstranitvi plošče na Brezjah z izjemo Mladine leta 2020 ni upal objaviti noben slovenski časopis.

Odstranitev brezjanske plošče ni osamljen primer. O načrtosti dejanja govori, da je bila Cerkev tudi proti postavitvi obeležja partizanskemu pesniku in duhovniku Lojzetu Žabkarju v Črnomlju leta 2020. Prispevek končujem s podatkom, da je polovici duhovnikov na plošči Cerkev podelila status božjih služabnikov oz. mučencev; duhovniki, ki so jih pokončali partizani, imajo ta status menda vsi.

Miran Hladnik

Dr. France Križanič

»ELEKTRIČNI MRK«

Nepričakovana prekinitev dobave električne energije (»električni mrk«) nastopa že od začetkov uvažanja te dobrine kot temelja sodobne civilizacije. Do nafte krize v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja je poraba električne energije hitro naraščala tako v industriji in prometu kakor v gospodinjstvih. Elektroenergetski sistem s proizvodnjo, transportom in distribucijo pogosto ni sledil rasti povpraševanja. Nestabilna oskrba z električno energijo je bila tipično »ozko grlo« za hitrejši gospodarski razvoj. Država je prevzela vlogo organizatorice in vlagateljice v elektroenergetski sistem. Elektrogospodarstvo je dobilo značaj infrastrukture.

Po naftni krizi, od osemdesetih let dvajsetega stoletja dalje, se je začelo obdobje gospodarskega razvoja, temelječega na fleksibilnih informacijskih in komunikacijskih tehnologijah. Ponudniki električne energije so postali suvereni gospodarski subjekti (podjetja), ravnotežje med ponudbo in povpraševanjem po tej dobrini pa se je vzpostavljalo na trgu. Ena od posledic delovanja tega trga je sodoben »električni mrk«. Nastaja zaradi neusklenosti zmogljivosti s povpraševanjem in zahteva dejavno vlogo države pri zagotavljanju novih zmogljivosti za ponudbo elektrike. Možnost nastopa »električnega mrka« še zlasti povečujejo čezmejno trgovanje z električno energijo oziroma nestvarna pričakovanja v nekaterih narodnih gospodarstvih, da si bodo lahko dolgoročno in v vsakršnih razmerah zagotovila stabilno ponudbo te dobrine iz uvoza. Za preprečevanje »električnega mrka« kot posledice delovanja trga ima država razen redkih izjem, med katerimi je tudi Slovenija, v zakupu ali celo v lasti rezervne elektrarne (mehanizem CRM). Če do »električnega mrka« pride, pa država zagotavlja odziv s proizvajalci električne energije, usposobljenimi za hiter zagon sistema iz »popolne teme«. Največji ponudnik teh storitev v Sloveniji je Termoelektrarna Brestanica.

Najbolj znani »električni mrk« v sodobnem svetu je kalifornijska kriza leta 2000/2001 (povzeto po doktorski disertaciji Draga Fabjana). Kalifornija je leta 1996 med prvimi izvedla reformo gospodarjenja z električno energijo iz infrastrukturne v tržno dejavnost. Pri tem je država poskušala umetno povečati ponudbo električne energije pri tako neodvisnih ponudnikih, cene v trgovanju z električno energijo na debelo (distributerji in veliki uporabniki) so bile sproščene, v trgovanju na drobno pa fiksirane (tako imenovana »ce-

novna kapica«). Pričakovati je bilo upad cen električne energije v trgovini na debelo. Pozimi 2000/2001 se je zgodilo prav nasprotno. Ob rasti uporabe interneta se je povpraševanje po električni energiji začelo hitro povečevati (v letu 2000 je bilo kar za 12,5 odstotka višje kakor pred letom). Januarja 2001 je bil trg v popolnem razsulu. Takrat se je pokazalo, da je nestabilnost na trgu toliko večja, ker v modelu tranzicije ni bilo gospodarskih spodbud za primerne proizvodne zmogljivosti, s katerimi bi vzdrževali standarde zanesljivosti ponudbe. Ob prekinitvah dobave električne energije se je za njeno cena povzpela s 50 na 400 dolarjev za megavatno uro. Ob približno osemkratnem povečanju cen električne energije se je za petkrat podražil tudi zemeljski plin. Večina tako pridobljenih monopolnih dohodkov (ocene kažejo na okoli devet milijard dolarjev) so ponudniki električne

Ob prekinitvah dobave električne energije se je njena cena povzpela s 50 na 400 dolarjev za megavatno uro.

Ob povečanju cen električne energije se je za petkrat podražil tudi zemeljski plin.

ne energije prelili zunaj energetike. Kriza se je začela umirjati poleti leta 2001. Razmere so se na trgu umirjale predvsem zaradi samoomejitev potrošnikov električne energije ter ponovnega vstopa države v gospodarjenje z električno energijo (s proizvajalci te dobrine je sklenila pogodbe za oskrbo trga).

Dve leti zatem je sledil drug primer »električnega mrka«, tokrat v Italiji (končno poročilo Združenja za koordinacijo prenosa električne energije – UCTE). Ob tretji uri in osem minut zjutraj 28. septembra 2003 je prišlo v Švici do izpada 380-kV daljnovođa Mettlen–Lavorgo (tako imenovana Lukmanierjeva povezava). Vzroka za izpad sta bila preobremenjenost in lokalno močna nevihta. Italija je bila glede dobave električne energije ranljiva, saj je uvoz obsegal 13 odstotkov italijanske končne porabe te dobrine (leta 2021 je bila v Sloveniji ta odvisnost 19-odstotna, če upoštevamo, da imamo dostop do polovice proizvodnje v NEK). Omenjeni prekinitev na daljnovođu je sledil kaskadni učinek izklapljanja drugih daljnovođov (Francija, Slovenija, Avstrija). V Italiji in delu Švice je 56 milijonov ljudi ostalo brez električne energije. Do jutra je bila vzpostavljena ponudba na severu Italije, približno pet odstotkov prebivalstva (trije milijoni ljudi) pa je bilo brez električne energije kar 48 ur. Poleg proizvodnje v industriji in normalnega življenja gospodinjstev so bila prizadeta lasti prometna omrežja (letalski, železniški promet in podzemna železnica) ter telekomunikacijske povezave (tako mobilna telefonija kot internet). Motnje v telekomunikacijah so povzročile dodatne negativne učinke na vzpostavitev normalne oskrbe z električno energijo.

V METEŽU ZGODOVINE Čukova mama

Za domovino žrtvovala tri mlade fante

Ko se mi spomin vrača v obdobje pred 80 leti, mi srce poka od bolečine in žalosti. Hkrati pa me navdaja s ponosom, da sem imela tako zavedno in protifašistično dejavno družino, ki je za svojo domovino žrtvovala kar tri mlade fante in prestala hudo gorje po zaporih.

Življenje je bilo za nas pod fašistično Italijo zelo trdo. Starejši bratje so se morali že pri svojih trinajstih letih sami preživljati, ker sta v družini zaradi boleznin in nesreč vladala hudo pomanjkanje in beda. Starši so imeli že pred vojno krute izkušnje s kapitalisti, zato so se že leta 1942 vključili v boj proti kapitalizmu in fašizmu, otroci pa smo jim vneto sledili. Najstarejši brat se je takoj pridružil skupini, ki je podpirala partizane. Ker je bila skupina izdana, so vse zaprli, naša družina pa je bila zaradi tega prav tako hudo prizadeta. Junija 1943 so fašisti očeta, mater in mlajšega brata odvedli v zapor v Trst in tako sem ostala sama s petletno sestro, enajstletna sestra pa je šla v rejo v sosednjo vas. Prepuščeni smo bili dobrim ljudem, ki so nam na skrivaj pomagali, toda kljub vsemu je bilo to breme zame kot štirinajstletno dekle prehudo.

Na srečo je prišlo do razpada Italije in so se vsi štirje domači izčrpani in uničeni vrnili iz zapora. Toda takrat se je vse najhujše šele začelo. Že po nekaj dneh sem izgubila prvega, najmlajšega brata, starega komaj sedemnajst let. Medtem ko je partizanom delil hrano, je pripeljal tovornjak in ga povozil. Najstarejši brat s partizanskim imenom Čuk je bil ves čas zelo dejaven pri

Čukova mama in njeni trije sinovi, ki so dali življenje za domovino.

partizanih. Bil je sekretar SKOJ za pivško območje. Zaradi izdaje so ga Nemci zaprli, vendar je pobegnil in se vrnil domov. Na žalost pa so ga v času priprave sestanka v Palčju pri Pivki domači izdajalci spet izdali. Belogardisti so med begom streljali za njim, medtem pa je trgal zaupno pošto in jo jedel. Zatekel se je v neko stranišče v Drskovčah, kjer je bil spet izdan in prerešetan z brzostrelko. Tako sem izgubila še drugega brata.

Tretji brat se je medtem zadrževal pri partizanih na Turjaškem. Mesec dni po smrti drugega brata je tudi on prišel v roke domobrancev. Prisilili so ga, da si je sam skopal grob, in ga živega zakopali. Po zapovedi župnika iz Škocjana so ga pozneje odkopali in preselili truplo na pokopališče v Turjaku, češ da na krščanski zemlji ne sme ležati komunist. Ob prekopu so ugotovili, da je imel zlomljeni obe roki ter prebito lobanjo in čeljusti. Znakov strela ni bilo.

V enem mesecu sem tako zaradi domačih izdajalcev izgubila dva brata in pred tem še najmlajšega. Ta izguba treh otrok in bratov v tako kratkem času je bila za našo družino izredno hud udarec, toda

kljub vsemu smo se vsi odločili še bolj vneto bojevati in maščevati za naše žrtve. Naša hiša je bila vedno odprta za vse partizane. Pokojna mati, ki so jo po najstarejšem bratu imenovali Čukova mama, je zelo sodelovala v boju za domovino. Spomnim se njenih besed na nekem govoru v Pivki, ko je rekla: »V tej kruti vojni sem izgubila tri sinove, vendar sem ponosna nanje, ker so se borili za osvoboditev svoje slovenske domovine. Nas pa zdaj čaka drugo delo – obnova vsega porušenega.«

Zares smo uspeli s skupnimi močmi in voljo, z veliko ljubeznijo in tovarštvom našo uničeno domovino obnoviti, a v srcu je na mrtve svojce ostal zelo grenak spomin. Še bolj kot ta izguba pa boli spoznanje, da so se vsi tisti, ki so krvoločno morili svoje rojake, zdaj mirne vesti in celo ponosno vračajo domov in poljubljajo slovensko zemljo, čeprav niso za njeno osvoboditev in obnovo ničesar storili. Naj se vračajo vsaj s spoštovanjem do vseh tistih, ki so se za to svobodo trdno borili, ki niso zbežali, ko jo je bilo treba obnoviti, ampak so ostali z vsem srcem Slovenci!

Antonija Sedmak

V METEŽU ZGODOVINE Sv. Jurij ob Ščavnici

Zločinec Schweinhammer in kozaki

Od ustrelitve 12 talcev v Blaguškem gozdu blizu Sv. Jurija ob Ščavnici 3. aprila 1945 je minilo več kot 78 let. Kmalu po tem zločinskem dejanju je svoj »junaški pobeg« izpeljal vodja žandarjev in kozakov vlasovcev v teh krajih, Schweinhammer. Približno isti čas pa so tudi kozaki zapustili te kraje.

Schweinhammerja je takrat pod prisilo na železniško postajo v Bučočevce odpeljal Karl Mikl iz Biserjan. Tistega jutra se je s kmečkim vozom s konjsko vprego ustavil na našem dvorišču in se zapletel v pogovor z mojim očetom, ki je bil že v svoji žganjarni in je čistil delovne prostore.

»Dobro jutro, dragi prijatelj, vidim, da si že pri delu. Povedati ti moram, da smo se znebili velike pokvarjene barabe in zločinca,« je hitel povedat. Oče ga je vprašal, kje je bil tako zgodaj. Začel je pripovedovati: »Bil sem na železniški postaji v Bučočevcih. Ta baraba Schweinhammer je že zelo zgodaj, ko je bila še trda tema, prišel k meni in zahteval, da zaprežem voz in ga odpeljem na železniško postajo. Sprva ga nisem spoznal. Ko pa je izvlekel pištolo in začel name kričati, sem takoj spoznal, s kom imam posla. Bil je v civilu in s klobukom. Zahteval je, da na voz naložim tudi koš s čisto slamo in

koco (odejo) ter da takoj odrineva pot. Ko sem pripravljal voz, me je ves čas nadzoroval s pištolo v roki. Videti je bilo, da se boji, da imam kje skritega partizana, ki bi mi lahko priskočil na pomoč. Ko sem privezal konje k vozu, mi je ukazal, da sedem spredaj na desko, on pa da bo skrit za menoj v slami. Naročil mi je tudi, da moram voziti zelo hitro, nikjer in pod nobenim pogojem tudi ne smem zaustaviti voza. Ustavila se bova samo na postaji. Če se ne bom držal dogovora, mi je zagrozil s strelom v hrbet. Na železniški postaji sem voz takoj obrnil, ustavil le toliko, da je Schweinhammer skočil z voza. Sam sem odpeljal nazaj proti domu. Tudi ne vem, ali se mi je zahvalil za vožnjo. Bilo mi je vsega dovolj, nisem ga hotel več videti. Hvala bogu, da sem ostal živ in da med vožnjo nisem imel nobenih zapletov. Tega sem se najbolj bal.«

»Dragi prijatelj Karl, pridi noter, da ob kozarcu dobre slivovice še kaj rečeva. To ti bo zdaj potrebno in bo prijalo po tako hudem, težkem in napetem prevozu. Tega verjetno ne boš nikoli pozabil, najmanj pa še te pokvarjene barabe,« je dejal oče in vprašal po ženi. Slišal je namreč za dogajanje in nasilje, ki so ga pred tem izvajali kozaki na njihovi domačiji.

»Bilo je grozno, ko ti iz vseh strani grozijo s smrtjo. Česa takega si ne moreš predstavljati. Okoli naše hiše je na njih krožilo najmanj 50 kozakov, med vsemi je bil najhujši prav Schweinhammer,« je pripovedoval Karl in pretresen nadaljeval: »Najhujše pa je to, da so bili poleg tudi domači izdajalci. Če teh ne bi bilo, bi bilo veliko manj tragičnih dogodkov. Zdaj nas najbolj skrbijo poškodbe žene. Je hudo poškodovana. Ko je padla na tla, so jo tudi močno obrcali. Vsi smo tudi zelo prestrašeni, saj so nas kozaki hoteli vse likvidirati in skupaj s hišo zažgati. Največja sreča je bila, da sta ob pravem času prišla sosed Tonček Vrtnjak in krojač Prelog iz Stare Gore – Svetega Duha. Sam ne bi mogel nas rešiti, saj so tudi mene obtoževali in me zmerjali z banditom. Imeli smo srečo, da se je vse tako končalo.«

Karl se je očetu zahvalil za slivovico, konja sta bila nemirna, pa tudi domači niso vedeli, kaj se z njim dogaja.

Lojze Veberič

DOGODKI 80 let Dolomitske republike

Svobodno sonce nad Belško grapo

Pred Podružnično osnovno šolo Topol na Katarini je 18. junija potekala slovesnost v počastitev 80. obletnice Dolomitske republike. Ta je od jeseni 1942 do poletja 1943 obsegala dobrih 30 kvadratnih kilometrov osvobojenega ozemlja, na katerem je bilo nastanjeno celotno vodstvo slovenskega odpora proti okupatorjem.

Slavnostni govornik dr. Peter Mikša je v svojem govoru zgodovinsko orisal pomen Dolomitske republike in svoj osebni odnos do nje, saj s svojo družino živi v hiši, kjer je bila podpisana Dolomitska izjava. V njegovi hiši je torej zimo 42/43 preživel Izvršni odbor Osvobodilne fronte oziroma predsedstvo slovenskega narodnoosvobodilnega odpora, ki so ga sestavljali le predstavniki – skupno deset njih – vseh štirih ustanovnih skupin Osvobodilne fronte.

»Pod našo streho so tako bivali, delali in ustvarjali Josip Vidmar, Edvard Kocbek, France Kidrič, Jože Rus, Marijan Breclj in drugi. Zaključek njihovega delovanja tam je podpis Dolomitske izjave, s katero so druge skupine priznale vodilno vlogo Komunistične partije Slovenije v narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem. Izjava, za katero bi nekateri radi, da je polemična, a je po mojem mnenju le logična posledica dogajanja v svetu, Evropi, Jugoslaviji in posledično v Sloveniji v tistem času.«

Kompleksnosti tedanjega položaja se ne da spraviti v dva ideološka obrazca, kot se pri nas rado počne že tri desetletja. A vendarle so stvari, kot so fašizem in protifašizem ali upor in kolaboracija, jas-

ne. Zgodovinarji pa seveda želimo in moramo ohranjati predvsem zgodovinski spomin. Če hočemo Slovenci in Evropejci kot skupnost preživeti, ne smemo pozabiti. Če bomo to storili zato, ker se danes stvari, ki so se dogajale nam, zdaj pač dogajajo drugim, se nam bo zgodovina vrnila. Razmišljanje, da se take stvari dogajajo drugim, nam pa se ne morejo več zgoditi, je zelo kratkovidno. Zato ne pozabimo: vsaka nova vojna se začne, ko prva

Udeleženci spominke slovesnosti

naslednja generacija izgubi zgodovinski spomin.«

Celotna prireditev, ki jo je zasnovala in pripravila Silvana Knok, je potekala z mislijo, da ima vsakdo od nas svojo zgodbo, a da smo vsi na neki način povezani in da nismo odgovorni za dejanja drugih, smo pa odgovorni za lastna dejanja – odgovorni za Svobodno sonce nad Belško grapo in za svobodno sonce nad nami. Poslanico ob obletnici je prebral Nejc Smole, župan občine Medvode. V kulturnem programu so nastopili Partizanski pevski zbor, Gaja Sorč, Nikolovski, bratje Jemc, Godba ljubljanskih veterani, folklorna skupina KUD Sora, Impulz Dance Studio, Domen Valič, Anica Horvat, Urban Pipan in drugi.

Iztok Pipan, TV Medvode

DOGODKI Tri obletnice

Slovesnost na Menini planini

Več sto občanov se je 1. julija zbralo na tradicionalni slovesnosti pri planinskem domu na Menini planini v spomin na tri zgodovinske dogodke: zgodovinski preboj okoli 500 borcev Šlandrove in Zidanškove brigade ter bataljona VDV sredi marca 1945 iz obroča 14. nemške divizije SS Galizien, ki so z 12.000 vojakmi obkolili planino, 80. obletnico ustanovitve Šlandrove brigade 6. avgusta 1943 na Špilku nad Blagovico in 80. obletnico ustanovitve IV. operativne cone, ki je povezovala partizanski odpor na celotnem območju Štajerske, Koroške in Prekmurja.

Na slovesnosti je slavnostni govornik, notranji minister Boštjan Poklukar, poudaril zelo pomembno vlogo partizanskih enot v zaključnih bojih za osvoboditev celotnega slovenskega ozemlja, še posebej Koroške, ko se je skozi te kraje umikalo

več kot 300.000 vojakov skupine nemških armad z Balkana skupaj z več kot 60.000 ustaši, četniki in drugimi okupatorjevimi zavezniki.

Slovesnosti se je udeležila tudi žal danes že pokojna Valerija Skrinjar Tvrz, ki je bila šifrantka v operativnem štabu Šlandrove in Zidanškove brigade v času najhujših bojev na Menini planini. Takrat je bila stara komaj šestnajst let in pol. Poklonila se je pred spomenikom padlih soborcev in udeležencem govorila o neizmernem pogumu njenih tovarišev na čelu s komandantom štaba Francem Severjem - Franto. Navzoče je navdušila tudi s svojo pesmijo Menina planina, posvečeno temu boju. Slovesnosti so se udeležili tudi članice in člani združenj borcev za vrednote NOB občin Domžale, Lukovica in Mengeš.

Franci Gerbec, foto: Barbina Skok

■ DOGODKI Zmaga pri Jelenovem Žlebu

»Bitka, o kateri se uči še danes«

Letošnje leto je Združenje borcev za vrednote NOB Ribnica posvetilo 80. obletnici slavne in zmagovite bitke partizanskih enot nad breznom pri Jelenovem Žlebu 25. marca 1943. Spomin udeleženca bitke in dolgoletnega predsednika pripravljalnega odbora prireditve »Bitka v Jelenovem Žlebu«, že umrlega generala Lada Kocjana, o tej bitki je: »Ko smo prispeli na vrh, sem pogledal čez rob in okrog 20–30 metrov od roba zagledal množico Italijanov, ki so nas hoteli prehiteti. Samodejno sem se prijel za pas z bombo. Komandir čete, ki je ves začuden gledal Italijane, je v hipu izrekel: 'Bombe.' In ko sem pogledal borce okrog sebe, sem videl, da si je vsak odpenjal bombo. S puško je bilo preblizu streljati. In zagrmelo je, kakor da je udarila artilerija. Udar bomb je popolnoma presepetil Italijane, niso pričakovali, da smo mi že na vrhu roba. Padali so, ranjenci so kričali, nekateri Italijani so se obrnili nazaj, toda oficirji so poveljevali: »Avanti ragazzi!« in so celo streljali na pobegle. Komaj smo jih zaustavili v napadu. Potem je potekala bitka. Italijani so se zabarikadirali za skale, samo z bombami smo jih utišali. Kota 1088 je bila v naših rokah, vendar so oni branili pomembno točko, da bi mi lahko napredovali. Komandir Os-

Minister Marjan Šarec je položil venec k spomeniku in bil slavnostni govornik.

terc je spet poveljeval: 'Bombe.' Puškomitraljezec Savo nas je pokrival in ščitil. Čoban, obveščevalec brigade, in jaz sva se priplazila do tega položaja in naše bombe so utišale italijanski mitraljez. Pri tem sem bil sam ranjen. Cankarjeva brigada je z dvema bataljonoma držala strahovit pritisk. Vsi, tudi štab cone, so bili na položajih. Pri tem je naša 3. četa udarila Italijane z boka. S tem dejanjem in pritiskom s fronto se je sesula italijanska obramba. Bitka je trajala okrog dve uri. Italijani so se v neredu umikali. Bitka v Jelenovem Žlebu spada med najuspešnejše bitke med narodnoosvobodilnim bojem slovenskih partizanov.«

Spominska prireditev je potekala nad breznom pri Jelenovem Žlebu. Venec je položil tudi minister

Marjan Šarec ob prisotnosti častne straže Slovenske vojske, v kratkem kulturnem programu pa smo sodelovali z recitacijo Irme Grbec in pesmijo pevke Marjetke Popovski ter s tradicionalno učno uro Daniela Divjaka, predsednika ZB NOB Ribnica. Osrednje prireditev je potekala v dvorani TVD Partizana v Ribnici. Pozdravni nagovor je imel župan Samo Pogorelec, slavnostni govor pa minister Marjan Šarec, ki je med drugim povedal: »Brez narodnoosvobodilnega boja bi bilo naše življenje drugačno. Bolečina kolaboracije se čuti, vendar je čas, da gremo naprej. Narodnoosvobodilnemu boju moramo dati mesto, ki si ga zasluži, saj nas je prav ta umestil med narode, ki so se uprli fašizmu, nacizmu.« Končal je z

besedami: »Cenimo to, cenimo našo domovino, cenimo Slovensko vojsko. To smo dolžni tistim, ki so za našo svobodo dali največ, kar so imeli – svoje življenje. Večna slava in zahvala vsem padlim junakom.«

Prireditev je začel Ribniški pihalni orkester s slovensko in evropsko himno ter venčkom domoljubnih pesmi. V kulturnem programu so nastopili še kvartet pevcev, učenci Osnovne šole dr. Franceta Prešerna Ribnica Hana Ruparčič, Neža Lovšin in Marko Simonič, Špela Ažman nam je zaigrala na citre, Brina Ažman pa na violončelo, s harmoniko nas je navdušila Slavica Marinkovič, zelo lepo pa je iz mladega grla zazvenela pesem Hej brigade, ki jo je

zapela njena hči Mila Turk. Z nami so bile recitatorke Majda Rački, Jelka Domevšček in Jana Šega ter pevka Marjetka Popovski. Slovesnost je sklenil Daniel Divjak, ki je med drugim povedal: »Spominjam se kar nekaj okroglih obletnic, ko je bil datum 26. marec dan, ko je občina Ribnica praznovala svoj občinski praznik. A čas se vrti naprej in prinaša druge in drugačne poglede na domače okolje in tudi širše po svetu, druge izzive. Stalnica pa ostajamo mi, ki nam je bilo zaupana odgovornost nosilcev tradicije bitke pri Jelenovem Žlebu, in upam, da tudi naši potomci, ki jim bomo tradicijo spominjanja mi predali.«

Irma Grbec, foto: Tina Merhar

Blagoslov in nagovor

Na spominski prireditvi ob 80. obletnici zmage pri Jelenovem Žlebu je imel blagoslov in nagovor tudi pater Bogdan Knavs. Med drugim je povedal: »Tokrat smo se zbrali na vrhu znamenitega hriba, ki nosi skromno ime Jelenov Žleb. Toda mi stojimo pred obeležjem bitke, ki pomeni vrh partizanske epopeje v času italijanske okupacije. Da je prišlo do te neverjetne zmage, se imamo zahvaliti jasnovidnosti vodstva partizanskih enot in pa izjemni srčnosti, pogumu in vztrajnosti partizanskih borcev in bork, ki so se zavedali, da zavzetje tega vrha pomeni izbiro za življenje; pa ne samo življenje njih samih, ampak vsega slovenskega naroda. To hrabro zavzetje tega hriba je omogočilo, da so premagali neprimerno številnejšega in bolje oboroženega nasprotnika. Partizanska zmaga se najprej meri v nekaj metrih prednosti pred napadalci, nato pa v ohranitvi vsaj dvestotih življenj in s tem tudi mnogih življenj v slovenskem narodu.«

■ DOGODKI Dunaj, Mauthausen

Proslava ob pozabljenemu spomeniku

Skupna delegacija Zveze koroških partizanov in Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije se je 6. in 7. maja udeležila dveh izredno pomembnih prireditev na dunajskem osrednjem pokopališču in v nekdanjem koncentracijskem taborišču Mauthausen ob obletnici osvoboditve taborišča.

Na Dunaju sta dva pomembna kraja, ki spominjata na nasilje nacizma nad Slovenci in njihov upor proti njemu. To sta Siva hiša in spomenik partizankam in partizanom, tudi jugoslovanskim, ki so padli na avstrijskih tleh. Spomenik stoji na dunajskem osrednjem pokopališču. Dunajski Klub slovenskih študentk in študentov je v počastitev 8. maja, dneva osvoboditve, skupaj s KZ-Verbandom vabil na proslavo ob tem spomeniku, katerega zgodovina odseva avstrijsko stvarnost odrinjanja, pozabljanja in zamolčevanja zgodovinskih dejstev. Po prvotni zamisli naj bi spomenik stal v Celovcu, a koroška politika s takratnim deželnim glavarjem Wagnerjem je to uspešno preprečila. Zato so ga postavili na osrednjem pokopališču na Dunaju, zagotovo tudi zato, da so utišali zahtevo po osrednjem uporniškem spomeniku na Koroškem. Odkrili so ga maja 1986. Po razpadu Jugoslavije je spomenik za grmovjem potonil v pozabo.

Na slovesnost s posebnim tramvajem

Zgodovinar Mathias Lichtenwagner in dunajski študentski klub sta ga povrnili v spomin in zavest ljudi, kar je dokazala proslava 6. maja. Med navzočimi so med drugimi bili nekdanja zelena poslanka Terezija Stojšits, starosta dunajske slovenske skupnosti Feliks J. Bister, Katja Sturm-Schnabl, Kristijan Ogris

Na spominski slovesnosti na Dunaju je govoril tudi podpredsednik ZZB NOB Slovenije Božo Novak.

in Kristijan Schellander, Martina Renner, poslanka levice v nemškem parlamentu. Navzoča je bila močna delegacija Zveze koroških partizanov (ZKP) s predsednikom Milanom Wuttejem in ZZB NOB Slovenije s podpredsednikom Božom Novakom na čelu. Proslava je bila dobro pripravljena in obiskana. Udeležence je iz središča mesta do centralnega pokopališča pripeljala posebna garnitura tramvaja. Pri spomeniku je udeležence pozdravil zbor Kluba slovenskih študentk in študentov pod vodstvom Esthe Wratschko. V imenu Zveze združenja borcev NOB se je Božo Novak zahvalil za proslavo in dejal, da so partizani kot del protinacistične koalicije močno pripomogli k osvoboditvi Evrope in da je treba dandanes poglobiti sodelovanja protifašističnih združenj Evrope predvsem na območjih nekdanje Jugoslavije, Avstrije in Italije. Predsednik ZKP Milan Wutte pa je poudaril, da je spomenik namenjen vsem, ki so se uprli nacizmu. Opozoril je na 80. obletnico Moskovske deklaracije in povedal, da so v njenem smislu prav koroški Slovenci prispevali največji delež k osvoboditvi drža-

ve, o čemer pričajo trinajstera obglavljenih, partizanska grobišča, pregnanci in druge žrtve nasilja. Po vojni pa se jim je država mačehovsko oddolžila. Wutte se je posebej zahvalil Lichtenwagnerju, ki je odstrl genezo spomenika, študentskemu klubu in vsem prirediteljem za skrb za spomenik in za proslavo. Klubaši pa so podprli predlog o postavitvi spomenika upora proti nacizmu v samem Celovcu. S skupno pesmijo klubskega zbora in zbora Hor 29. November je izzvenela dostojna proslava na dunajskem osrednjem pokopališču za vse, ki so dali svoje življenje za svobodo.

Poklon umrlim v taborišču

Ob mednarodni osvobodilni proslavi v Mauthausnu, dan navrh 7. maja, se je delegacija ZKP in ZZB NOB Slovenije poklonila žrtvam nacističnega koncentracijskega in uničevalnega taborišča Mauthausen v Zgornji Avstriji. 8. avgusta 1938 ustanovljeno taborišče so 5. maja 1945 osvobodile ameriške čete. V Mauthausnu in njegovih podružnicah, ena teh je bila tudi na Ljubelju, je bilo zaprtih nad 200.000 ljudi, od tega jih je v nečloveških, morilskih okoliščinah od glada, trpinčenja in ganja, pomrla približno polovica. Gestapo je v Mauthausen deportiral mnogo koroških Slovencev, med njimi takratnega šmihelskega kaplana Antona Kuteja, ki je 16. februarja 1941 umrl v kacetu Dachau. Vsem njim v spomin so Zveza koroških partizanov, Zveza pregnancev in Zveza slovenskih žena na južnem obzidju taborišča Mauthausen postavili spominsko ploščo. Pred njo in pri slovenskem spomeniku so koroški rojaki in rojakinje in Božo Novak položili venec in rože. Franc Wakounig

■ DOGODKI Straža

Pohod ob spomenikih

Tudi letos smo v ZB za vrednote NOB Straža za dan državnosti pripravili in izvedli zelo dobro obiskan pohod »Ob spomenikih NOB v občini Straža«. Organizacijski odbor je tokrat za pohodno pot izbral obisk nekoliko oddaljenih in skoraj pozabljenih spomenikov na Drganjih selih in spominsko ploščo v Prapročah.

Start in cilj sta bila pred domom padlih partizanov v Prapročah, kjer je spominska plošča z osmimi imeni padlih partizanov iz tega

skromen spomenik vojakom JLA, ki so vaščanom zgradili široko cesto iz Straže do vasi. Drganja sela so sicer znana po tem, da so dala domovini več kot 50 partizanskih borcev, od katerih jih je 32 padlo na oltarju domovine, imeli pa so tudi štiri žrtve fašističnega nasilja. Imena padlih in žrtev so izklesana na dveh spomenikih v vasi.

Po kratki proslavi in zelo tehtnem in sporočilnem govoru člana Franca Umka smo se po isti poti vrnili v dom padlih partizanov v Prapre-

kraja. Pohodna pot je speljana po nekoliko zaraslih gozdnih cestah, ki se blago vzpenjajo vse do Drganjih sel. Pohodniki smo bili veseli spoznanja, da po odročnih gozdnih poteh po naši občini ni več odvrženih smeti, kraljujejo le mogočna drevesa in tu in tam kakšna goba. Pred vasjo Drganja sela je

čah. Zaledna ekipa Toneta Mlarkarja in njegove žene je pripravila izvrsten golaž po njunem receptu, ki je pohodnikom imenitno teknil. Med druženjem smo si marsikaj lepega povedali in si zagotovili, da se prihodnje leto spet srečamo na pohodu.

Branko Đukić

■ POSVET Dolenjske Toplice

80 let Baze 20 v Kočevskem rogu

V Dolenjskih Toplicah so 15. junija pripravili posvet pod naslovom »80 let Baze 20 v luči celovitega varovanja in ohranjanja ter predstavljanja naravne in kulturne dediščine Kočevskega roga – izzivi in dileme«. Organizatorji so bili Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, Dolenjski muzej Novo mesto in občina Dolenjske Toplice. Z referatom »Problematika vzdrževanja spomenikov NOB v Kočevskem rogu« je na posvetu sodeloval tudi **Jože Oberstar**, član predsedstva ZZB NOB Slovenije.

Kočevski rog je visoko dinarsko planotasto pogorje, ki se dviga med Kočevskim poljem, Suho krajino, dolino Krke z Radešco in Črmošnjicami, proti jugu pa se nadaljuje kot Poljanska gora. Njegovi najvišji vrhovi Veliki Rog, Kopa in Mirna gora segajo preko tisoč metrov. To je območje s številnimi kraškimi pojavi in velikimi sklenjenimi gozdovi, v katerih prebivajo številne divje živali, predvsem zveri. Poleg bogate naravne je za Kočevski rog značilna raznovrstna kulturna dediščina, ki je posledica gospodarske izrabe njegovih gozdov in njegove poselitve od prazgodovine do današnjih dni. Območje je prepoznavno po dediščini Kočevarjev (kočevskih Nemcev) z materialnimi ostanki njihovih nekdanjih vasi, roške žage in gozdne železnice, organiziranega odpora proti okupatorju med drugo svetovno vojno (Baza 20, bolnice in grobišča) in povojnih pojavev.

Na območju Kočevskega roga je država že v preteklosti načrtovala regijski park. Baza 20, nekdanji glavni generator turističnega razvoja tega območja, po spremembi družbene ureditve leta 1991 ni uspela zaži-

veti kot sodoben muzej na prostem in kot ena od vstopnih točk v Kočevski rog z ustreznim centrom za obiskovalce. Lukov in Mačkov dom v Bazi 20 sta brez namembnosti. Baza 20 je brez osnovne turistične infrastrukture (sanitarije za obiskovalce, kavarna, sprejemni informativni center, vodniška služba, prodajalna vstopnic in spominkov), ki je za njen (trajnostni) turistični razvoj in učinkovito upravljanje obiska v Kočevskem rogu nujno potrebna.

Strokovne službe, ki delujejo na območju Kočevskega roga, so ne-povezane in nimajo izoblikovanih skupnih ciljev. Posebna oteževalna

okolščina je dejstvo, da je to območje razdeljeno med pet občin (Črnomelj, Dolenjske Toplice, Kočevje, Semič in Žužemberk), ki jim ne uspe izoblikovati skupnih razvojnih interesov za to območje. Posebnost Kočevskega roga je njegova gospodarska raba (pridobivanje lesne mase), ki je zaradi njegovega izjemnega gozdnega potenciala zelo intenzivna, ni pa povsem usklajena

z varstvenimi in turističnimi interesi. Občutek je, da gospodarski interesi prevladujejo nad varstvenimi.

Ustanovitev enotnega varstvenega območja za Kočevski rog kot regijskega ali krajinskega parka ali kot zgodovinske kulturne krajine z enotnim upravljavskim načrtom in sistemom upravljanja, v katerega bi bili vključeni vsi zainteresirani deležniki v prostoru, bi lahko zagotovila možnosti za njegov trajnostni razvoj, s tem pa tudi za izboljšanje stanja njegove naravne in kulturne dediščine. Pri upravljanju ne bi smelo biti v ospredju samo njegovo trženje, temveč tudi oziroma predvsem zagotavljanje razmer za njegovo trajnostno rabo in vključevanje v življenje lokalnih skupnosti.

Kočevski rog včeraj, danes, jutri

Kočevski rog je bil središče slovenskega narodnoosvobodilnega boja. V njem je bila osrednja Baza 20. Na območju Roga je delovalo 19 partizanskih bolnišnic. Ohranjeni sta partizanski bolnišnici Jelendol in Zgornji Hrastnik ter Bunker 44. Na navedenih krajih in tudi na širšem območju Kočevskega roga so delovale razne delavnice, tehnike in tiskarne, radijska oddajna in sprejemna postaja.

Obnova barak

Slovenski državni gozdovi (SIDG) nadaljuje obnovo kulturnega spomenika državnega pomena Baza 20 v Kočevskem rogu. V juniju so obnovili pet barak, največ na območju Bolnice Zgornji Hrastnik. V nadaljevanju se načrtujejo obnova še petih objektov na območju Baze 20, prenova krušne peči v Zgornjem Hrastniku, ki jo je letošnja zima močno poškodovala, in prenova dotrajane strehe Lukovega doma. Za prenovo objektov je družba SIDG že pridobila kulturnovarstveno soglasje. (Foto: Nina Pakiž)

Med narodnoosvobodilnim bojem je daljši ali krajši čas v Rogu živelo, delovalo in snovalo večje število naših javnih in kulturnih delavcev (slikarji, pesniki, znanstveniki, gospodarstveniki, šolniki itd.). Tu so načrtovali prihodnje delo v svobodni domovini. Zbirali so gradivo osvobodilnega boja za čas, ko si bo treba izbojevati narodne pravice. Gradila se je slovenska državnost.

Kočevski rog je za kraje Baza 20, Jelendol in Zgornji Hrastnik ter Bunker 44 razglašeno območje kulturne dediščine (KD) s statusom kulturnega spomenika državnega pomena, naš največji in najpomembnejši spomenik temu boju. Da se v prihodnje še bolj smotrno uredi in vodi skrb za partizanski Rog, je bil 26. oktobra 1975 v Dolenjskih Toplicah na posebni slovesnosti podpisan Družbeni dogovor o zaščiti, urejanju, vzdrževanju in o skrbi spomenikov NOB na Rogu s posebnim poudarkom na Bazi 20. Podpisnikov je bilo 58, poleg občin Črnomelj, Kočevje in Novo mesto še podjetja in družbene organizacije tistega časa, med njimi tudi tovarna zdravil Krka.

Od leta 1994 do 2014 je potekala redna obnova objektov tako v bazi kot tudi v obeh ohranjenih bolnišnicah. Vsa dela je v celoti financiralo Ministrstvo za kulturo RS. Do

leta 2008 so vsi objekti dobili nove strehe, po tem letu se je začel že nov krog prenove. Sanirana je bila tudi škoda, ki je nastala v Jelendolu zaradi vetroloma 2004, ko so bile hudo poškodovane tri barake. Dolenjski muzej je v tem obdobju pripravil novo muzejsko predstavitev Baze 20 (v baraki št. 16) ter partizanskega zdravstva in delavnic (baraka št. 22). Po letu 2014 Ministrstvo za kulturo RS ni več dalo sredstev za prenovo, ker ni bilo urejeno upravljanje spomeniških območij. Objekti so vidno propadali, manjša vzdrževalna dela je opravljal Dolenjski muzej z lastnimi sredstvi. Zveza združenj borcev Slovenije se je zavzemala, da se stanje izboljša, da se spremeni odnos do spomeniškovarstvene zaščite Roga. Tako je bilo 8. novembra 2016 podpisano pismo o nameri za ohranjanje Baze 20 med Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvom za kulturo ter občino Dolenjske Toplice. V pismu so se podpisniki zavezali k obnovi in rednemu vzdrževanju Baze 20.

Tako so zemljišča – parcele s statusom gozdnih zemljišč, na katerih so razglašena območja, skupaj z objekti konec leta 2017 prešla v upravljanje družbe SiDG – Slovenski državni gozdovi d. o. o., ki od takrat načrtno skrbi za objekte ob strokovnem sodelovanju in koordinaciji z ZVKD RS – Območna enota Novo mesto. Zelo lepo in zgledno ob vsakoletni obnovi objektov v postopku s svojimi predlogi in idejami sodeluje tudi ZZB NOB Slovenije (Združenji borcev Novo mesto in Kočevje).

Jože Oberstar in organizatorji posveta

■ DOGODKI Črnomelj

Spominska plošča Verski komisiji

Prihodnje leto bomo praznovali 80. obletnico prvega zasedanja SNOS v Črnomlju. Slovesnosti 8. junija letos ne bi bilo brez dogodkov v preteklosti, povezanih s spominsko ploščo Verski komisiji na stavbi župnišča v Črnomlju.

Februarja leta 1944 je predsedstvo SNOS ustanovilo osemčlansko versko komisijo, ki jo je vodil dr. Lojze Ude. V komisiji so bili duhovniki in laiki. Skrbela naj bi za nemoteno bogočastje in odnos med Cerkvijo in slovensko narodno oblastjo ter tudi za dokončno ureditev tega odnosa. Obširen referat o teh nalogah je imel Lojze Ude na skupnem sestanku belokranjskih duhovnikov in aktivistov septembra 1944 v Črnomlju.

Med vojno je izšlo več publikacij, ki so opredeljevale odnos do vere. Tako na osvobojenih ozemljih kakor v partizanski vojski so pazili, da je versko življenje potekalo nemoteno in da so proslavljali katoliške praznike. Naj navedem en primer: 24. decembra leta 1944 je na radiu Osvobodilna fronta (ROF) potekal koncert z naslovom Partizanski božični večer.

V Beli krajini, ki je bila od italijanske kapitulacije 8. septembra 1943 do konca vojne osvobodeno ozemlje, je versko pastoralno življenje v glavnem potekalo urejeno. Na gim-

naziji v Črnomlju in v osnovnih šolah je potekal reden pouk z dvema urama verouka tedensko. Odsek za prosveto je dal dovoljenje za poučevanje verouka dr. Stanku Canjkarju, profesorju na gimnaziji, in Lojzetu Žabkarju, župniku v Črnomlju. O tem je bila obveščena tudi verska komisija.

Vrnimo se k spominski plošči na stavbi župnišča v Črnomlju, kjer je verska komisija v letih 1944 in 1945 imela seje. Na pročelju župnišča jo je leta 1954 odkril Sekretariat verske komisije LRS. Tam je v miru obstajala dobrih 50 let, ob obnovi pročelja na župnišču pa je bila odstranjena.

Na to dejanje se je odzvalo vodstvo Združenja borcev za vrednote NOB Črnomelj. 19. februarja leta 2009 je na uradni listi Dolenjskih novic poslalo odprto pismo vodstvu župnije. V njem sprašuje, kdaj bo na pročelje župnišča vrnjena odstranjena spominska plošča, in dodaja podatek, da je črnomaljski občinski svet leta 2003 razglasil župnišče za kulturni spomenik lokalnega pomena. S tem se je začelo dolgotrajno razčiščevanje problema. Potekalo je na dveh ravneh: na eni strani vodstvo župnije preko odvetnika, na drugi Združenje borcev za vrednote NOB Črnomelj, občina Črnomelj, Zavod za

varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto. Ta je s tehtnimi argumenti zagovarjala vrnitev spominske plošče verski komisiji na prvotno mesto.

Spominska plošča verski komisiji

Minevala so leta. Nekje sredi teh let je občina Črnomelj poskusila najti rešitev z nadomestno ploščo, a je izbrala zanjo neprimeren prostor: na tleh ceste ob zidu stavbe župnišča. Tisti, ki so sploh vedeli zanjo, niso mogli biti zadovoljni, še posebno ko je z leti izgubljala svoj prvotni videz ali pa je bila očem skrita pod tam parkiranim avtomobilom. O tem so poročali članki v Belokranjcu.

In spet so minevala leta ob občutku, da se tu ne da ničesar narediti. Na drugi strani pa je zorela misel, da nekje mora biti rešitev. Našel jo je, tudi ob spodbudi občanov, naš sedanji župan Andrej Kavšek.

Zbrani na slovesnosti ob nadomestni spominski plošči Verski komisiji smo bili zadovoljni. Dobila je ustrezen prostor na lepi stavbi nekoe osnovne šole, pozneje gimnazije, danes glasbene šole, in to ob plošči, odkriti v hvaležen spomin Lojzetu Žabkarju, ki je, med drugim pomagal tudi pri ustanavljanju verske komisije.

Zdaj se bo plošča spet pridružila spominskim ploščam v Črnomlju, ki pričajo o tem, kaj vse se je v našem mestu dogajalo v letih 1944 in 1945, ko je bila Bela krajina osvobodeno ozemlje, za številne takrat obljubljena dežela.

Darka Šimec Čop

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

■ VABILA

Graška gora

Območno združenje borcev za vrednote NOB Velenje vabi **26. avgusta 2023 ob 10. uri** na 36. srečanje borcev, planincev in članov veteranskih ter drugih organizacij Graška gora 2023. Prireditev je posvečena spominu na legendarno Štirinajsto partizansko divizijo ter na njenega borca, narodnega heroja, pesnika Karla Destovnika - Kajuha. Tudi tokrat bo prireditvev potekala pod geslom »Pod zvezdo smo bili močnejši«, z brezplačnim golažem in odličnim kulturnim programom. Vabljeni!

Slovesnost na Rabu

ZZB NOB Slovenije, Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja in Taboriščni odbor Rab - Gonars vabijo na spominsko slovesnost ob 80. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Kampor na otoku Rabu. Slovesnost z bogatim kulturnim programom, ki ga pripravljata ZZB NOB Slovenije in občina Rab, bo **v soboto, 9. septembra 2023, ob 16. uri** v spominskem parku nekdanjega taborišča. Na prireditvi naj bi bila prisotna tudi predsednica Slovenije in predsednik Hrvaške.

V SLIKI IN BESEDI

Beli križ:

Krajevna organizacija ZB NOB Portorož je s podporo ZB za vrednote NOB občine Piran počastila nekdanji praznik, dan borca. Dan borca – 4. julij – je dan, ko je bila v nekdanji Jugoslaviji sprejeta tudi uradna politična odločitev na ravni Komunistične partije Jugoslavije o oboroženi splošni ljudski vstaji proti sovražniku. Na isti dan, 4. julija, pa so leta 1948 ustanovili ZB NOB Slovenije.

K slavnostnemu nagovoru zbranih so povabili predsednika Mladih za vrednote NOB Slovenije tovariša Žiga Novaka, ki je poudaril pomen ohranjanja vrednot NOB tudi v tretjem tisočletju. Med drugim je opozoril na široke negativne posledice, kakršne je imela in jih še vedno ima kontrarevolucija, ki je v začetku 90. let prejšnjega stoletja k nam pripeljala kapitalizem in trpljenje. Poudaril je napore, ki jih mladi vlagajo v aktivno ne le ohranjanje, ampak tudi udeležanje vrednot narodnoosvobodilnega boja. Svoj nagovor je končal s pozivom k obnovitvi zavezanosti boju za socializem in vztrajanju za svet, v katerem prevladujejo pravičnost, enakost in solidarnost.

Za odlični kulturni program so poskrbele pevke ženskega pevskega zboru Roža Portoroža s svojim zborovodjo Vladislavom Koroščem, ki so pelevonarodele partizanske pesmi in pesmi upora. Zapele so tudi dvojezično in tako spomnile na povezanost slovenskega in italijanskega naroda na tem območju, ki sta oba trpela pod fašizmom in se skupaj borila za osvoboditev. Marjetka Popovski, domačinka iz Izole, je zapela pesem Bella ciao in zbrane povabila, da so skupaj z njo zapeli Hej brigade. S posebej doživetim nastopom sta pomemben pečat h kulturnemu programu dala Aleš Lavrič in njegova hči Minka, ki sta skupaj zapela pesmi Počivaj jezero v tihoti in Kdo pa so ti mladi fantje. Pomen prireditve je poudaril prapor ZB za vrednote NOB Piran, ki ga je nosil tovariš Luka Čibej. Glasbeniki so za konec prireditve združili svoje glasove in zapeli Vstajenje Primorske, pridružili so se jim tudi zbrani.

Dragica Mekiš in Žiga Novak

Celje:

Vsako leto se v juniju ob obletnici rojstva heroja Slavka Šlandra zberemo člani KO Slavko Šlander in učenci II. osnovne šole Celje ter izvršnega odbora združenja. Z ravnateljem Tomažem Končanom in njegovo pomočnico, gospo Tjašo, smo se dobili pred spomenikom Slavku Šlandru, položili cvetje in prižgali svečo. Nato smo bili povabljeni v glasbeno učilnico, kjer so nas pričakali učenci in profesorji. Po ravnateljevem pozdravu so učenci pripravili recital, prebrali so ljubezenska pisma, ki jih Slavko pisal svoji deklci.

Nato je član izvršnega odbora združenja in podpredsednik KO za vrednote NOB Marjan Vižin govoril o vrednotah, ki jih v organizaciji negujemo že vrsto let. Omenil je, da je pravih borcev, ki so se borili v narodnoosvobodilnem boju, zelo malo, vendar preteklega dogajanja ne smemo nikoli pozabiti. Vrednote, kot so svoboda, tovarištvo, pogum, ljubezen do domovine, nas morajo vedno spominjati na premnoge žrtve v času narodnoosvobodilnega boja in opozarjati, kako dragocena je svoboda. Dotaknil se povojnih »napak« in komunizma. Mihael Zver, predsednik mestne četrti Slavko Šlander, pa je v svojem nagovoru poudaril pomen medgeneracijskega sodelovanja, kar je pravzaprav naša prednostna naloga.

Ob koncu programa nas je čakalo presenečenje: vsi profesorji z ravnateljem na čelu so ob spremljavi klavirja zapeli veselo pesem. Prisotni smo bili navdušeni. Zahvaljujemo se vsem za odlično pripravljeno prireditev in dobro razpoloženje. Upamo, da se vidimo prihodnje leto, učencem in kolektivno pa želimo sproščene in razigrane počitnice.

Majda Kološa

Kopitnik:

Tradicionalno srečanje članov Združenja borcev za vrednote NOB Hrastnik, ki je bilo 26. junija, je bilo posvečeno dnevu državnosti in prazniku občine Hrastnik (3. julij) ter je bilo združeno s pohodom Po poti spominov NOB občine Hrastnik. Srečanja se udeležujejo domoljubne veteranske organizacije s praporščaki Zasavja.

Pot spominov NOB občine Hrastnik je bila na pobudo ZB NOB Hrastnik in Planinskega društva Hrastnik in Dol trasirana leta 1981. V vseh teh letih jo je prehodilo 2121 pohodnikov, tudi iz drugih občin in krajev nekdanje skupne države. V dnevniku Poti spominov je zapisana misel: »Ko boš hodil sam ali vodil mladino po teh krajih, povej, da so tu na obronkih občine živeli ljudje, ki so bili pripravljeni žrtvovati svoja življenja za obstoj naroda.« Več kilometrov dolga pot spominov naše občine pušča vsem udeležencem nezbrisne vtise in spomine, ki so jih na pohodu videli in doživeli. Vsak udeleženec prejme priznanje za petkrat ali večkrat prehojeno pot. Združenje borcev za vrednote NOB Hrastnik ima motiv, da se Pot spominov ohranja tudi za prihodnje generacije in da spomini s take poti ostanejo trajno v spominu. ZB NOB Hrastnik

Križna gora:

Na Škofjeloškem so se v Združenju ZB za vrednote NOB Škofja Loka po ukinitvi državnega praznika 4. julija – dneva borca odločili, da vsako leto še naprej praznujejo praznik. Organizacijo vsakoletnega praznovanja na Križni Gori je prevzela Krajevna organizacija ZB Stara Loka - Podlubnik. Tako je bilo tudi letos.

1. julija je bila Križna Gora priča izjemno dobre udeležbe članic in članov ZB ter podpornikov ZB in NOB z vsega škofjeloškega območja do Žirov in Železnikov. Slavnostna govornica je bila predsednica Pokrajinskega sveta ZB Gorenjske, mag. Mirjam Jan - Blažič, ki je v uvodu predstavila zgodovinski oris in pomen partizanskega boja na Gorenjskem za usodo slo-

venskega naroda. Nadaljevala je s širokim orisom sedanjega stanja v naši družbi in širše, ko se po skoraj 80 letih po drugi svetovni vojni stopnjujejo pritiski v smeri spreminjanja polpretekle zgodovine in omalovaževanja in zanikanja odločilnega zgodovinskega pomena partizanstva za svobodno Slovenijo. Govornica je poudarila, da je to zaostrovanje privedlo do stopnje kulturnega boja oziroma neznanske razdvojenosti v družbi, kar je za prihodnost slovenskega naroda nekaj najslabšega. Omenila je nadalje, da nove načine ponarejanja zgodovine opažamo tudi v Evropski uniji, vrhunec tega potvarjanja je v Evropskem parlamentu sprejeta Resolucija o evropski zgodovinski zavesti in totalitarizmu. Kritična je bila do ravnanja Unije do vojne v Ukrajini, ki ima v ospredju samo nadaljnje oboroževanje in pošiljanje orožja in druge bojne opreme na to bojišče in si pri tem ne prizadeva za čim hitrejši konec vojne. Od aktualnih družbenopolitičnih tem pri nas doma, ki zadevajo posebno starejše, je opozorila na počasno uveljavljanje dolgotrajne oskrbe in reformo zdravstva.

Srečanje je bilo popestrjeno s kulturnim programom s pesmimi partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha in partizanskimi pesmimi v izvedbi Harmonikarskega orkestra Železniki.

Mirjam Jan Blažič

Maribor, Menina planina:

Člani ZB KO Lovrenc na Pohorju so izrazili željo, da bi se udeležili letošnje spominske slovesnosti na Menini planini. Predsednica Štefka Kamnik je prevzela organizacijo in tako smo se skupaj s člani drugih KO iz Maribora in okolice 1. julija kljub napovedanemu slabemu vremenu podali na pot v spomin na 78. obletnico preboja iz sovražnikovega obroča.

Naša in edina praporščakinja Ana in naš praporščak Oto

Slovesnosti na Menini planini se je udeležilo več sto tistih, ki spoštujemo vrednote narodnoosvobodilnega boja. Slavnostni govornik je bil minister za notranje zadeve Boštjan Poklukar. Njegov govor nam je segel do srca in smo ga zato večkrat prekinili z močnim aplavzom. Zatem je k mikrofonu stopila še edina živeča priča sovražnikovega preboja na Menini planini, tovarišica Valerija Skrinjar Trvrz - Valči, in nam prebrala svojo pesem, posvečeno temu zgodovinskemu preboju. Tudi njena pesem nam je segla do srca.

Vreme je držalo, le na koncu je padlo nekaj kapelj dežja, kot bi nebo hotelo jokati ob spominu na vse žrtve narodnoosvobodilnega boja. Ob vračanju z Menine planine smo se ustavili še v prikupni gostilni in ob tovariškem druženju sklenili dan.

Štefka Kamnik, Marija Slana, foto: Marjan Holc

Dolenja vas:

Krajevna skupnost in Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Senožeče sta tudi letos dostojno počastili svoj krajevni praznik z osrednjo prireditvijo v Dolenji vasi. Številne obiskovalce, ki so se zbrali na proslavi v spremstvu praporščakov veteranskih organizacij, ki jih je vodil veteran vojne za Slovenijo Bruno Kocjan, je pozdravila divaška županja Alenka Štruel Dovgan, slavnostna govornica pa je bila podpredsednica ZB za vrednote NOB Slovenije dr. Ljubica Jelušič.

Slavnostna govornica dr. Ljubica Jelušič

Jelušičeva se je zahvalila divaški občini in krajevni skupnosti Senožeče za spoštljivo ohranjanje spominov na težke čase naših prednikov med drugo svetovno vojno, na njihove bojne uspehe in tudi na tragedijo, kakršno je doživela Dolenja vas 2. junija 1944. Podrobneje je osvetlila krute dogodke, ko so vaščani pred 79 leti doživeli obkolitev in ropanje več kot 60 nemških esesovcev, med katerimi so bili tudi italijanski, hrvaški in slovenski člani SS iz Trsta in Senožeč. Vrhunec divjanja po vasi je bil, ko so na trg pred vaško gostilno prignali moške in dva partizana, ki so ju odkrili na podstrešju gostilne. Odrbali so šest moških domačinov in oba partizana ter jih ustrelili, zažgali gostilno in domačine še napol žive zmetali v ognjene zublje. Ko so v vas prihiteli na pomoč partizani JPO, je že bilo prepozno, kajti zločinska družina se je z nakradnim plenom umikala proti Senožečam. Ker v Senožečah in Divači niso našli nobenega župnika, je pokop zogljenih trupel opravil župnik Berce, po rodu z Ajdovskega, ki je maševal na Tabru in otroke učil slovenske besede. Jelušičeva se je dotaknila tudi sedanjih okoliščin, ko Primorci ob meji najbolj občutijo oživljanje nacionalističnih idej in sprevarčanja zgodovine. Med drugim je še dodala, da ima njena generacija še posebno vlogo, saj je dolžna prenesti zavedanje o nevarnostih neofašizma na mlade generacije.

Kulturni program so oblikovali Mešani pevski zbor, Plesna skupina Srebrna in učenci podružnične šole Senožeče ter Pihalni orkester Divača. Že pred osrednjo slovesnostjo so delegacije položile vence pred spomenika padlim v Senožečah in Dolenji vasi. Letos prvič pa so poleg tradicionalne spominske proslave pripravili še zabavne dejavnosti za vse generacije in s tem v večjem obsegu počastili svoj krajevni praznik.

Olga Knez

Pernice:

Srečanje članov območne organizacije ZB NOB Radlje ob Dravi je tokrat potekalo na Pernicah. Organizacijo je prevzela Občinska organizacija Muta s pomočjo Občinske organizacije Vuzenica. V kulturnem programu so sodelovali Pihalni orkester Muta, Pevski zbor Klasje, učenci Osnovne šole Muta in KUD Pitoni zoo ter Marjetka Popovski. V osrednjem nagovoru nas je tovarišica Marija Tandler spomnila na kruto dogajanje med narodnoosvobodilnim bojem na Pernicah in v okolici. V imenu občine Muta nas je pozdravila in nagovorila županja Angelca Mrak.

Prav posebej smo bili veseli nagovora naše velike prijateljice in spoštovane tovarišice Valerije Skrinjar Trvrz - Valči, partizanske učiteljice, nato šifrantke v operativnem štabu Šlandrove in Zidanškove brigade pri komandantu Franti. Sledil je pozdravni nagovor prav tako naše prijateljice, tovarišice Marije Koletnik - Mojce, podpredsednice ZKP Celovec. Pozdravil nas je tudi predsednik PS ZB NOB Koroška, tovariš Stanislav Ovnič, ki je med drugim pohvalil delovanje našega združenja. V imenu veteranov je bil z nami predsednik OZVVS Zgornja Dravska dolina Dali Cvar. Ob koncu kulturnega programa smo skupaj z gosti položili venec k spomeniku na Pernicah. Sledilo je prijetno druženje ob prepevanju partizanskih pesmi. Za posebno prijetno razpoloženje je poskrbela Marjetka Popovski, pevka ljudskih in partizanskih pesmi. Na koncu še enkrat hvala vsem, ki ste sodelovali in poskrbeli, da je Partizanski miting potekal v prijetnem razpoloženju.

Naj spomnimo (vir Wikipedia): »Po izgubah, ki jih je utrpel na Kozjem vrhu, se je 2. bataljon Lackovega odreda namestil na Škorjančevi kmetiji na Mlakah, kamor je prišel 7. marca 1945 nekaj po polnoči. Škorjančeva domačija je bila ena najvišje ležečih (nekaj nad 1000 m) na tamkajšnjem območju in je imela več poslopij. Ob enih opoldne je okrog 80–90 vermanov in esesovcov, ki so prišli z Mute, napadlo 2. bataljon. V polurnem srditem spopadu je padlo enajst borcev in dva španska borca (Španca) iz avstrijske skupine Avantgarda, ostali partizani so se pravočasno umaknili v bližnji gozd. Med padlimi je bil tudi komandant 2. bataljona Jože Bregar - Ciril. Kruta usoda je zadela tudi Škorjančeve. Nemci so pobili in zažgali štiri člane Škorjanče-

V SLIKI IN BESEDI

ve družine. Življenje so izgubili gospodar, njegova žena in dve mladoletni hčerki. Razen manjše hiše so zgorela vsa poslopja Škorjančeve domačije. Padle partizane in Škorjančeve so z vozom odpeljali na pokopališče na Pernice, kjer jih je pokopal župnik iz Sobot.

Matjaž Tomažič

Zagorje ob Savi:

Letošnji maj je bil za Združenje borcev za vrednote NOB Zagorje ob Savi zelo delaven. 5. maja smo se odpravili na prireditev ob 80. obletnici bitke za ranjence na območju Neretve. Svoje potovanje smo izkoristili tudi za srečanje s tovariši iz ZB Bosne, saj smo jim ob srečanju podarili tudi dva invalidska vozička, dve hojci in bergle za tovariše, ki jih potrebujejo. Na sami proslavi smo se srečali in si izmenjali poglede ter se dogovorili za še boljše sodelovanje med združenji. Posebna čast je bila tudi srečati našo sokrajanjo, partizanko Valerijo Skrinjar Trz - Valči, in poklepetati z njo ne glede na to, da se redno srečujemo na spominskih proslavah narodnoosvobodilnega boja. Na poti domov smo bili vsi pod vtisi proslave in druženja z udeleženci. Seveda smo si obljubili ponovno srečanje v letu 2024.

13. maja smo se udeležili spominske proslave Poljane 2023 v organizaciji KO ZB Kisovec - Loke. V maju se spominjamo zmage proti fašizmu in nacizmu v drugi svetovni vojni. 8. maja 1945 je kapitulirala nemška vojska, dan zatem pa je bilo razglašeno premirje. General Aleksander Loehr, poveljnik nemške armadne skupine E, je brezpogojno vdajo nemške zasedbene vojske podpisal pri Topolšici. 26. maja smo gostili pohodnike kajuhovce, prijatelje iz Tešnja, ki so se odzvali našemu pozivu in nas obiskali v Zagorju. Srečanje je potekalo v sproščenem ozračju, saj izmenjave mnenj in spominov kar ni bilo konec. Zahvalimo se lahko tudi zagorskemu županu Matjažu Švaganu za sprejem in spodbudne besede o sodelovanju občin. 27. maja smo se odpravili na pot proti rojstnemu kraju maršala Josipa Broza - Tita, Kumrovcu. Tudi tam smo se udeležili proslave in se srečali s tovariši somišljeniki iz Bosne, Hrvaške, Srbije in seveda Slovenije. Vsi smo bili veseli snidenja in pogovorov kar ni bilo konec, saj smo na takšna srečanja ponosni in vedno se dogovorimo, da se bomo ponovno srečali čez leto dni.

28. maja smo se odpravili na spominsko proslavo, ki je potekala v kraju Janče. Tudi tu smo se srečali s skupnimi tovariši ZB Slovenije in si izmenjali poglede na delo občinskih organizacij ZB in se zavezali še k boljšemu sodelovanju. Maj lahko torej označimo kot zelo uspešen, kar se tiče delovanja naše OO ZB. Seveda smo se zavezali k nadaljnjemu delu, predvsem pa k spoštovanju narodnoosvobodilnega boja.

Miro Drobne

Krvava Peč:

V naravnem amfiteatru na gmajni vasice Krvava Peč v občini Velike Lašče je Društvo za ohranjanje spomina in vrednot NOB Zarja pripravilo prireditev v zahvalo svojim članom za delovanje v društvu. V svoje vrste so povabili primorsko pevko iz Izole Marjetko Popovski s spremljevalno skupino. V uro in pol trajajočem koncertu bojnih in partizanskih pesmi, ki so odmevale tako čustveno kakor ponosno in energično, so jo spremljale še pevke Cveta in laseh in harmonikarja Miran Pečenik in Marko Petelin. Pesmi koncerta so

bile nalezljive, saj so se dotaknile občinstva, ki je ves čas prepevalo zraven in nastopajoče spodbujalo z aplavzi in objemi kar na daleč. Lepo vreme je vzdržalo in zadrževalo dež prav do konca in tudi nevihta, ki je prišla, ni mogla uničiti dobrega razpoloženja in lepih občutkov. Predsednik društva Zarja Srečko Knafelc se je nastopajočim iskreno zahvalil za lep koncert v njihovem kraju in jim zaželel še naprej uspešno prepevanje.

Na poti domov pa so se nastopajoči ustavili še na ranču Zapotok, kjer so ves koncert spontano še enkrat ponovili in mu dodali še mnogo naših lepih slovenskih ljudskih pesmi. Bil je nepozabno.

I. D.

Zgornja Velka:

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Zg. Velka - Sladki Vrh, ki uspešno deluje pod vodstvom tovariša Franja Bezjaka, je pripravila redni letni občni zbor članov. Pregledali smo delo v preteklem letu in si določili nove naloge. Najbolj nas veselilo, da se je združenju pridružil pet novih članov. Zanje smo pripravili rdeč nagelj in člansko izkaznico.

Ne bomo pozabili, da je bil narodnoosvobodilni boj edini mednarodno priznani boj proti nacifašizmu. In zgodovino moramo sprejeti takšno, kakršna je bila. Ne smemo je spreminjati in dovoliti, da se potvarja, Koliko časa

potrebujemo za pozabo, po kolikšnem času pozabimo grozote, tragedije borcev, talcev in žrtev, ki jih je pobil okupator? Malo časa, premalo. Fašizem se ponovno dviga, pogledimo samo Italijo, njeno novo vlado, ki se odkrito spogleduje s fašizmom. Nam, ki smo se rodili v svobodi, po koncu druge

svetovne vojne, nam je bilo prihranjeno trpljenje slovenskega naroda med vojno. Nikoli pa ne smemo pozabiti izseljenih družin, ukradenih otrok, kalvarije Slovenk in Slovencev, ki so bili odpeljani v nacistična koncentracijska taborišča, in ne smemo dovoliti, da kdor koli uničevalno taborišče na Rabu označi za počitniški kraj.

Hvaležni moramo biti borcem, borkam, ki so dali največ, kar so imeli, dali so svoje življenje za svobodo. Zato se v Združenju borcev trudimo ohranjati spomin, spomin na vrednote NOB.

Jelka Krašovec

Vrhornik:

Na kmetiji Vrhornik smo se tradicionalno zbrali člani združenj borcev za vrednote NOB ter podporniki s Koroškega in savinjsko-šaleškega območja. Počastili smo spomin na dva dogodka iz druge svetovne vojne, ki sta se zgodila v bližini kmetije.

Prvega julija 1942 je bila na Vrhorskem vrhu ustanovljena Šaleška četa, katere komandir je bil Miha Pintar - Toledo. Pri ustanovitvi je sodelovalo 22 partizanov. Četa je do oktobra 1942 delovala samostojno, potem pa se je vključila v Pohorski bataljon. Vsako leto se njihovega spomina poklonimo tudi na Osankarici na Pohorju. Drugi dogodek se je odvijal v bližini, na Anževjih tratih, 21. februarja 1944, ko je na območju Graške gore okupator obkolil in napadel 14. divizijo. Tu je bitko bil bataljon Šerčerjeve brigade. V globokem snegu in hudem mrazu je bilo med partizani veliko mrtvih. Padel je narodni heroj Lado Mavsar - Ronko. Ronkovi soborci niso hoteli sprejeti dejstva, da je priljubljeni poveljnik mrtev, zato so ga dolgo mrtvega nosili s seboj. Prireditve se je udeležil tudi borec 14. divizije Emilijan Cavnik, ki je bil v bojih ranjen, zajet in odveden v koncentracijsko taborišče.

Spominsko slovesnost skupaj pripravljajo krajevne organizacije Šoštanj, Podgorje pri Slovenj Gradcu in območni združenji Mistinska dolina in Velenje. V programu so sodelovali godbeniki veteranov univerze za tretje življenjsko obdobje iz Velenja, moški pevski zbor Kulturno-umetniškega društva Ravne, ki ga vodi Tea Plazl, in dijak Rok Waukan z recitalom Kajuhovih pesmi in igranjem na diatonično harmoniko.

Slavnostna govornica Andreja Katič, predsednica Območnega združenja borcev za vrednote NOB Velenje, državna sekretarka in nekdanja ministrica, je v svojem govoru poudarila pomen tovrstnih srečanj in negovanje spomina, ki mora biti vedno tudi opomin, da so vojne zlo, ki prinaša trpljenje, razdejavanje in smrt, zato se nikoli več ne bi smele zgoditi. A žal smo še vedno vsak dan priče, da se človeštvo iz preteklih vojn ni naučilo veliko. Tudi tega ne, da vojne nastanejo zaradi razlogov, ker eni menijo, da so več vredni kakor drugi, ker imajo eni nakopičeno ogromno bogastvo, drugi pa ne morejo preživeti iz dneva v dan. Zato je še toliko pomembneje, da med ljudi, predvsem mlado generacijo, širimo duh prijateljstva, solidarnosti in spoštovanja drug drugega. Partizanskemu boju se moramo zahvaliti, je poudarila, da lahko danes govorimo svoj jezik ter smo sami odgovorni za prihodnost lastne države, soodgovorni za prihodnost Evropske unije ter z izvolitvijo Slovenije za nestalno članico Varnostnega sveta združenih narodov tudi sveta.

V imenu organizatorjev se je Bogomir Kačič zahvalil vsem udeležencem za negovanje tradicije, zlasti lastniku kmetije Linasiju in domačinom ter vsem, ki so sodelovali pri organizaciji, praporščakom in predstavnikom vseh veteranskih in domoljubnih organizacij.

Bogomir Kačič in Bojan Voh

Sromlje:

Združenje borcev za vrednote NOB Brežice je 29. aprila na Sromljah pri Brežicah pripravilo tradicionalno proslavo, s katero so počastili dan upora proti okupatorju, ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda, 79. obletnico ustanovitve legendarnega Kozjanskega odreda in prvi maj, praznik dela. Okoli 400 prisotnih je uživalo ob nastopih kulturnikov MePZ Oton Župančič iz Artič pod vodstvom Simone Strnad, basista Bojana Kaplana in harmonikarja Roka Topliška ter citrarke Ane Jagrič in močno ploskalo recitatorjema mami in sinu, Jožici in Sašu Stajiču. Avtorica programa je bila Ida Ostreljč, izvrstno pa ga je povezovala mag. Mateja Jankovič Čurič. Slavnostna govornica, poslanka Gibanja Svoboda v Državnem zboru Republike

Slovenije, mag. Nataša Avšič Bogovič, je v govoru poudarila: »Solidarnost, pravičnost in spoštovanje niso in ne bi smeli biti ne leve ne desne vrednote. Samo solidaren, pravičen in spoštljiv človek je močan gradnik uspešne, zdrave in moderne družbe. Ponosno praznujmo praznike, naj bodo slav-

nostni, izobesimo zastave in pokažimo spoštovanje do vseh, ki so se v preteklosti našega naroda odločili upreti okupatorjem.»

Navzoče obiskovalce proslave s širšega Kozjanskega so pozdravili tudi podžupan občine Brežice Bogdan Pavlovšnik, predstavnik KS Sromlje Ferdo Pinterič in predsednik Združenja borcev Brežice Stane Preskar, ki je praporščakoma Bojanu Čuriču in Slavku Baškoviču podelil priznanji za požrtvovalno delo v Združenju. Proslavi so svoj neizbrisni ton prispevali številni praporščaki veteranskih organizacij ter pripadniki Robkove in Revirske spominske partizanske čete.

Stane Preskar, foto: Rok Retelj

Stari trg ob Kolpi:

Krajevna skupnost Stari trg ob Kolpi praznuje svoj krajevni praznik 1. junija, in sicer kot spomin na napad na okupatorsko postojanko v Starem trgu ob Kolpi. V tem spopadu sta sodelovali dve četi Kočevskega bataljona in Belokranjska četa v sodelovanju s hrvaškimi partizani. Skupaj je sodelovalo okoli 130 partizanov. To naj bi bil prvi takšen napad na utrjeno sovražno postojanko v Ljubljanski provinci.

Združenje borcev za vrednote NOB Črnomelj, KO ZB Stari trg ob Kolpi, se vsako leto dejavno vključi v praznovanje spomina na ta dogodek. Na slovesnosti so sodelovali člani kulturnih društev iz Bele krajine, otroci Osnovne šole Stari trg ob Kolpi in Živka Komac, recitorka iz Kočevja. Spomin na te dogodke bomo ohranjali tudi v prihodnje.

Albina Štrekelj

Štore:

4. julija dopoldne se nas je nekaj članov KO ZB za vrednote NOB Štore odpravilo v naše gozdove nad krajem, kjer imamo kar precej partizanskih grobov in spomenikov. Poklonili smo se padlim partizanom, saj je za nas 4. julij velik in pomemben praznik – dan borca. Na ta dan pred 82 leti se je v Beogradu sestel CK KPJ in pozval k splošni ljudski vstaji. Ne glede na to, da so ta praznik takoj po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 ukiniteli, bo v srcih tistih, ki spoštujemo vrednote narodnoosvobodilnega boja, še vedno ostal globoko zasidran.

Na Svetini nad Štorami se je v preteklosti ob tem dnevu pred borčevskim – Vrunčevim domom zbralo krepko čez tisoč borcev, privržencev in krajanov. Rajanje in praznovanje praznika sta trajala ves dan. Od leta 1983 je lastnik tega doma lovška družina Bojansko Štore. Dom je izjemno lepo vzdrževan in vrata članom borčevske organizacije so vedno odprta.

Ob tem pomembnem dnevu vsem iskreno čestitam in želim, da ohranjamo svojo zgodovino in smo nanjo ponosni ter je ne spreobračamo. Z enakim žarom in naklonjenostjo smo proslavili 22. julij, ko smo nekoč ponosno praznovali dan vstaje slovenskega naroda.

Srečko Križanec

OPRAVIČILO

V junijski številki nam jo je na strani 15 pri podpisu pod sliko pri članku Doprnski kip Kajuha spet pred šolo, zagodel tiskarski škrat. Pravičen podpis pod sliko je: Prireditev v osnovni šoli Karla Destovnika Kajuha v Ljubljani.

Druga napaka pa se je prikradla na strani 12 v rubriki V sliki in besedi. Pri članku Zgornja Poljskava je bila objavljena fotografija, ki bi morala biti objavljena pri članku Javorski pil, fotografijo za članek Zgornja Poljskava pa objavljamo tokrat. Za napake se prizadetim iskreno opravičujemo.

Uredništvo

JUBILEJI

100 let
Anice Cucek

Imela sem čast biti na izjemni slovesnosti, ko je Anica Cucek, partizanka, aktivistka Osvobodilne fronte, povojna napredna politična delavka, 25 let tajnica Zveze borcev v Postojni in članica Socialnih demokratov od nekdanj, praznovala svoj stoti rojstni dan.

Hvala družini, prijateljem, soborcem, tovarišem, ki so v velikem številu prišli v Hruševje na slavlje, kjer je pel Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič, slavljenko je nagovorila predsednica države Nataša Pirc Musar, tovarišico Ani-

co pa obiskala tudi predsednica SD Tanja Fajon in predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman. Živahna, odločna in čila stoletnica nas je povezala v spoštovanju do

svoje borbenosti, delavnosti in vere v svobodo. Srečno in še na mnogo let, Anica!

Ljubica Jelušič

DOGODKI Slovesnost pri spomeniku na Cvibljju

»Iz zgodovine se ničesar ne naučimo«

9. maja praznujemo dan zmage nad nacizmom in fašizmom, saj se je na ta dan s kapitulacijo Nemčije končala druga svetovna vojna v Evropi. 2200 padlim in umrlim borcem, aktivistom NOB in civilnim žrtvam italijanskih in nemških okupatorjev ter domačih izdajalcev so se 6. maja poklonili udeleženci slovesnosti pri spomeniku NOB na Cvibljju.

Po pozdravnem nagovoru župana občine Žužemberk Jožeta Papeža je navzoče nagovoril poslanec državnega zbora, član predsedstva Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in zgodovinar dr. Martin Premk. V uvodu je povedal, da so se na tleh današnje Slovenije v slovenskih partizanskih enotah borili tudi pripadniki iz več kot 20 držav iz Evrope in drugih delov sveta. Slovencem je bila poleg Judov namenjena najslabša usoda, ki nas je čakala pod okupacijo, saj so nas okupatorji obsodili na smrt in izginotje. Sledil je upor – Osvobodilna fronta je povezala in združila Slovence v boju proti okupatorju.

Med bojem proti okupatorju je začela Osvobodilna fronta postavljati tudi temelje današnje države in na teh temeljih se je leta 1991 Slovenija lahko osamosvojila. Že leta 1941 je začela proti okupatorju delovati gverilska ali partizanska vojska, ki je sčasoma prerasla v organizirano vojsko. Nastajale so prve čete, ki so prerasle v bataljone, brigade, divizije in te v 7. in

9. korpus. V okviru jugoslovanske partizanske vojske so bili slovenski partizani decembra 1943 priznani kot mednarodna zavezniška vojska, pod vodstvom Sovjetske zveze, Združenih držav Amerike in Velike Britanije se je skupaj z drugimi narodi borila proti nacizmu in fašizmu.

Jugoslovansko in s tem tudi slovensko partizansko vojsko je septembra 1944 kot svojo legalno vojsko priznala tudi vlada Kraljevine Jugoslavije. Slovenci smo svojo domovino osvobodili sami v okviru slovenske in jugoslovanske partizanske vojske in potrebne so bile ogromne žrtve, da smo dočakali svobodo. Življenje je izgubilo okoli 100.000 Slovencev in Slovencev, kar nas glede na število prebivalcev uvršča med države, v katerih je druga svetovna vojna terjala največ žrtev.

Pogledov na dogajanje med drugo svetovno vojno je lahko več, resnica je samo ena. Zgodovina naj bi bila naša učiteljica, žal pa smo se do zdaj naučili samo to, da se iz nje ničesar ne naučimo. Pri zgodovini ne gre za to, da bi bila nekomu všeč ali ne. Zgodovina je taka, kot je; morala bi biti taka, kot je, in nas učiti, da je ne ponovimo. Žal zgodovino zelo radi žalijo, ponižujejo in jo uporabljajo za širjenje sovraštva prav tisti, ki bi morali biti za zgled pri vodenju družbe, v prvi vrsti so to politiki.

Dr. Premk je govor sklenil z verzi Srečka Kosovega, ki po njegovem mnenju najlepše opišejo partizanske vrednote, čeprav so bili zapisani že dosti pred drugo svetovno vojno:

Silni so oni, ki ne poznajo lastne koristi in so jim srca odprta kot smehljajoči travniki.

Silni so oni, ki se ne uklonijo, ki se ne zlomijo.

In ti premagajo svet in ne umrejo.

K spomeniku so ob častni straži Slovenske vojske, praporščakov in spominske 1. novomeške partizanske čete prisotne delegacije položile cvetje. V kulturnem programu so sodelovali Mešani pevski zbor KUD Dolenjske Toplice, pevka Tina Pezdirec ter recitatorja Vid Čopi in Silva Kužnik, program pa je povezovala Elizabeta Kušljan.

Darko Pucelj

SPOROČILA Spomeniki

Nismo še pri koncu

Nismo še pri koncu s preštevanjem partizanskih spomenikov, trenutno jih je v evidenci 7700. Zbirko postopoma tudi čistimo. V sosednji sloj Obeležja selimo tako imenovane pravne spomenike (na zemljevidu so označeni z zelenimi križci), ki se spominjajo žrtev vseh vojn ali vseh žrtev druge svetovne vojne. Pri tem nismo vedno prepričani o pravilnosti odločitve. Spravni spomenik ostane v naši zbirki, če je bila na primer pri postavitvi zraven Zveza borcev. Ti spomeniki so naši samo v tistem delu, kjer se omenjajo partizani, taboriščniki in talci, podobno kot evidentiramo družinske nagrobnike, na katerih je poleg partizana vklesanih še več imen ljudi, ki z vojno nimajo nič ali so celo padli na nemški strani.

Veseli bomo, če bralci te okrožnice prispevate svoje stališče glede vključevanja ali ne vključevanja teh spomenikov.

Navezali smo stike z mladimi agilnimi člani društva TIGR, ki bodo v svojem glasilu začeli objavljati opise posameznih tigrovskih spomenikov, navedenih na našem seznamu. Vzpostavili smo zvezo s srbskim spletiščem Znaci.org, kjer najdemo ogromno dokumentov za čas druge svetovne vojne, med njimi tudi desetine slovenskih knjig. Nazadnje smo naredili povezave na 19 knjig *Zbornika dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, 6: Borbe u Sloveniji*, ki sta jih v letih 1951–1975 izdala beograjski Vojnoistorijski institut in ljubljanski

Inštitut za zgodovino delavskega gibanja.lč.

Združenjem, ki želijo napraviti tiskano ali spletno brošuro ali infotablo o svojih partizanskih spomenikih, pošljemo seznam vseh občinskih obeležij. To smo storili že za občine Loška dolina, Žužemberk, Črnomelj, Metlika, Semič itd., glej nastajajoče sezname spomenikov po občinah. Darko Pucelj iz Žužemberka je pokazal na njihovo stremljivo zasnovano spletišče o lokalnih spomenikih.

Še naloga do prihodnjic. Je med bralci te okrožnice kdo iz goriške okolice, ki mu ne bi bilo odveč zapeljati se v Števerjan v Brdih in tam poiskati in poslikati spomenik na vrtu Štekarjeve domačije?

Miran Hladnik

LITERARNI NATEČAJ Pomurje

Osnovnošolci
in srednješolci
o spominskih obeležjih

Zgodovinski spomeniki in spominska obeležja so odraz spomina družbe, usmerjeni so bodisi v njegovo ohranjanje bodisi v opomin generacijam glede dogajanja v preteklosti. Prispevek k ohranjanju pozitivnega zgodovinskega spomina v izobraževalnih ustanovah je bil eden od motivov za dejavnosti pod naslovom *Spominska obeležja pripovedujejo*. Leta 2017 so domoljubne in veteranske organizacije (DVO) v Pomurju objavile prvi razpis za literarni natečaj pod omenjenim naslovom v pomurskih osnovnih in srednjih šolah. Na podlagi prispelih prispevkov je bila leta 2018 natisnjena prva publikacija, v kateri so objavljeni prozna dela in pesmi mladih ustvarjalcev. Projekt se je prijel in v šolskem letu 2022/2023 so se končale dejavnosti, povezane že s petim natečajem.

Na petem natečaju je v Pomurju sodelovalo 16 DVO (štiri iz ZVVS, štiri iz ZZB, policijsko veteransko društvo, štiri častniška društva, Prekmursko društvo General Maister Murska Sobota, Pomursko dru-

zaklonskih v Murski Soboti in vlogi Pomurk v slovenski osamosvojitveni vojni. Obe sta bili zmagovalki v svoji kategoriji na regijskem srečanju mladih raziskovalcev Pomurja in prejemnici zlatih priznanj tudi na državnem tekmovanju.

V dosedanjih petih publikacijah se je tako na skupno 863 straneh nabralo 146 proznih del ter 110 domoljubnih in z zgodovinskimi dogodki v Sloveniji povezanih pesmi 270 mladih avtorjev (199 deklet in 71 fantov). Na vseh dosedanjih natečajih je sodelovalo 26 mentorjev, ki skrbijo za motiviranje in usmerjanje mladih k tovrstni ustvarjalnosti in nastajanju nabora del, povezanih z zgodovinskim spominom v okoliših šol.

Pozitivni zgodovinski spomin

Iz dosedanjih natečajev in dejavnosti ugotavljamo, da mladi danes pri zgodovinskih dogodkih izhajajo iz pozitivnega zgodovinskega spomina, vendar o tem pišejo drugače, predvsem v duhu miru in soži-

Sklepna prireditev v Puconcih 25. maja

štvo vojnih invalidov in Domoljubno krajevno združenje Puconci). 25. maja je v Puconcih potekala zaključna javna prireditev s podelitvijo priznanj in publikacij avtorjem, zahval in publikacij mentorjem ter medalj za najboljše ocenjene prispevke v posameznih kategorijah. Sledili sta strokovna ekskurzija za avtorje in mentorje v Šaleško dolino in sklepna analiza.

Prevladujejo dekleta

Na petem literarnem natečaju je sodelovalo 59 avtorjev s 53 prispevki (27 pesmi in 26 proznih del) iz 12 osnovnih šol in obeh pomurskih gimnazij. Med avtorji prevladujejo dekleta, letos jih je bilo 47, pri mentoriranju pa mentorice, letos jih je bilo 19. Med avtoricami in avtorji zasledimo tudi tiste, ki so sodelovali že na predhodnih natečajih, takih je bilo tokrat štirinajst. Elektronska publikacija je sestavljena iz štirih delov. V četrtem delu sta kot poseben dodatek publikacije objavljeni po ena osnovnošolska in ena srednješolska zgodovinska raziskovalna naloga o predvojnih

tja, zanje ni prepovedanih tem ali zakritih pojavov. Ko dogodke povezujejo s še živimi udeleženci ali poznavalci in pričevalci, se zdi, da tudi obeležja, na katere se zgodbe ali pesmi nanašajo, oživijo. Pri tem pa ne gre le za osamosvojitvene dogodke, ki so z vidika časovne oddaljenosti najbližji. Velja dejstvo, da tam, kjer ni obeležij, tudi zgodb in prispevkov ni. Pisanje esejev v izobraževalnih ustanovah je doseglo visoko raven, dejavnosti *Spominska obeležja pripovedujejo* pa so k temu prispevala predvsem spoznanja o raziskovalnem delu mladih avtorjev in tovrstnem pisnem ustvarjanju. To je v dobi digitalizacije in množične dostopnosti elektronskih virov vse prej kot preprosto, ker se je treba izogniti številnim pastem potvarjanja zgodovinskih dejstev. Pa vendar, iz omenjenega nabora ustvarjenih del v šolah le-te nastale prispevke s pridom uporabijo in jih vključujejo v programe šolskih slovesnosti in proslav ob različnih državnih praznikih in drugih domoznanskih prireditvah

Alojz Šteiner, foto: Dani Mauko

IMELI SMO LJUDI

Izidor Čebtron

16. junija sem imel posebno čast, da sem lahko izpolnil poslednjo željo, ki jo je tovariš Izidor Čebtron izrazil še za svojega življenja dni: da ga cerkveno pokopljem in imam tudi govor. Izpolniti željo moža, ki si je vse življenje prizadeval, da je bil človek z veliko začetnico, in ki je ob prelomnih časih druge svetovne vojne vedel, kaj mu je bilo storiti, pomeni zame privilegij. Hvala za Vaše prijateljstvo.

Zbrali smo se, da danes počastimo spomin na Vašo človečnost z veliko začetnico in seveda da se zahvalimo Vam osebno in vsem padlim in umrlim partizanskim borcem, ki ste bili za to, da danes lahko govorimo slovenski jezik, ob vseh drugih tegobah pripravljeni darovati tudi življenje za našo domovino.

Vaš prehod iz življenja v Večnost se je dogajal ravno v trenutkih, ko se spominjamo odločilnega preboja partizanskih sil na Sutjeski. Ko prebiramo, kakšna strašna bitka je to bila, poimenovana kot 5. sovražnikova ofenziva, ne moremo drugače, kakor da ob trpljenju, ki so ga bili partizani deležni (od tega, da so bili obkoljeni, stalno bombardiranje, obstreljevanje, pomanjkanje hrane in vode, stalni vsiljeni marši – ko so iskali priložnosti za preboj, veliko ranjencev in bolnih za tifusom, hudo pomanjkanje spanja), pomisli človek: to je bil resničen pekel.

Vi ste bili v teh trenutkih še v delovnih taboriščih v srednji in potem južni Italiji ter ste po kapitulaciji Italije dobro vedeli, kaj je treba storiti: niste razmišljali, kaj bi naredili, niti preračunavali v sebi, ali se to splača ali ne, ampak ste z vsem svojim bitjem (srcem, dušo in telesom) pristopili k enotam, iz katerih so se oblikovale prekomorske brigade. Svoj ognjeni krst v podobi predpekla ste doživeli nekaj dni po svojem 18. rojstnem dnevu ob izkrcanju na Korčuli pred božičem leta 1943. Takrat je padlo 350 mladeničev 1. in 3. prekomorske brigade. Strahotne številke. Potem pa mnoge druge bitke: Drvar, boj za osvoboditev Beograda, strahotni boji na sremski fronti. Kolikokrat ste bili partizani lačni, neprespani, premočeni, bolni, pa vendar niste odnehali! Hvala Vam za ta mladostni pogum in vedenje, kaj je prav. Prosim Vas, da nas iz Večnosti navdihujete, da bomo tudi mi imeli vsaj nekaj vašega duha.

Tisti, ki ste našega prijatelja in tovariša Izidorja osebno poznali, veste, da v zemljo polagamo ostanke plemenitega človeka. Naj ta pogrebna slovesnost pomeni novo setev njegovih plemenitih besed in setev pomembnih dejanj, ko je treba stopiti skupaj in marsikaj pretrpeti za našo domovino, predvsem pa setev upanja, da Slovenci lahko premagamo vsako zlo. Čeprav smo različnih duhovnih obzorij, se lahko naše želje in molitve prepletajo v skupnih idealih.

Pater Bogdan Knavs

Miloš Mikolič

Malo po njegovem 83. rojstnem dnevu smo 4. julija pospremili na zadnjo pot tovariša Miloša Mikoliča, našega dolgoletnega vodjo ter vestnega in neutrudnega sodelavca. Bil je sin padlega borca Tomšičeve brigade. Leta 1991 se je vključil v Zvezo združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in postal praporščak. Tako se je, vse dokler mu je zdravje to dopuščalo, udeleževal številnih prireditev, proslav in drugih dogodkov.

S praporom je zastopal borčevsko organizacijo na večjih državnih dogodkih tudi potem, ko je postal predsednik Krajevne organizacije ZB Milana Majcna. Z rednim sestajanjem članov krajevne organizacije je prek poverjenikov obveščal članstvo o načrtovanih srečanjih, proslavah in drugih dejavnostih. Posebno pozornost je namenjal ohranjanju lokalnih spomenikov in spominskih obeležij. Zlasti je skrbel za obiske pri bolnih članih in občasno tudi tistih, ki prebivajo v domovih za starejše. Ko je prišlo do kadrovskih in organizacijskih težav v bližnjih Krajevni organizaciji Hinka Smrekarja in Krajevni organizaciji Ljuba Šercerja, je na pobudo šišenskega združenja NOB prevzel tudi vodenje teh dveh. Krajevna organizacija Milana Majcna se je s to združitvijo preimenovala v Krajevno organizacijo Spodnja Šiška in uspešno delovala tudi v povečani sestavi. Ob svoji 80-letnici je Miloš za prizadevno in predano delo v borčevski organizaciji prejel najvišje častno priznanje organizacije, zlato plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije. Žal je moral zaradi svojega zahtevnega zdravstvenega stanja že pred dvema letoma opustiti svoje delo v naši organizaciji. Kljub temu pa je še vedno z zanimanjem spremljal naše delo in omogočili so mu, da se je lahko udeležil obeh naših zadnjih skupščin. Zaradi vsega tega je bil pred dobrim letom imenovan tudi za častnega predsednika Krajevne organizacije ZB Spodnja Šiška.

Na zadnjem slovesu od Miloša smo poslušali veliko število govorcev iz organizacij, kjer je deloval že v svojem delovnem obdobju. To so bili poleg sorodstva in prijateljev predstavnice in predstavniki sindikatov, kjer je deloval najdlje, Zveze borcev, pa tudi organizacije TIGR in Rdečega križa Slovenije. Spominjali se ga bomo kot dobrega sodelavca, že zdaj pa pogrešamo njegovo delovno vnemo, organiziranost in pomoč. Naj počiva v miru!

Meta Mencej, v imenu KO Spodnja Šiška

Nada Blatnik

Lani 3. maja smo se poslovili od naše dolgoletne prijateljice in članice nekaterih organizacij v naši občini, Nade Blatnik. Zapustila nas je v častitljivi starosti, saj je doživela 97 let. V vseh svojih letih je bila dejavna, prodornega duha, ostrih

misli. V svojem dolgem življenju je marsikaj doživela in se tudi marsičesa naučila. Kot mlado deklo je doživela in preživela strahote druge svetovne vojne. Mnogokrat je pripovedovala žalostne, krute zgodbe, kako je lahko človek človeku zver. Zgodbe njene lastne izkušnje.

Iz dobrepoljske doline je Nada prišla k nam v Ribnico in v njej ostala do smrti. Zaposlila se je v podjetju Inles in Ribnica jo je sprejela za svojo. Med Ribničani je bila spoštovana in cenjena, kar se je pokazalo tudi v času, ko ni več zmogla vsega sama. Ob njeni strani so vedno stali njeni sosedi, ki so ji lajšali vsakodnevne tegobe, ji pomagali in se veselili z njo.

Bila je zvesta zagovornica narodnoosvobodilnega boja, saj je tudi sama doživela strahote tega ob-

dobja. Bila je tudi članica Socialnih demokratov. Ves čas je bila ostrega uma. Svoja načela je vedno zagovarjala, pa četudi je to pomenilo nestrinjanje s stališči ZB NOB. Verjela je v pravičnost tega boja in je to svojo vero prenašala tudi na mlajše rodove. Nekaj časa je bila tajnica ZB za vrednote NOB Ribnica. Udeleževala se je vseh prireditev, ki jih je združenje organiziralo, in se pogosto pridružila članom na prireditvah zunaj domačega kraja. Za vse svoje delo in predanost je prejela zlato plaketo ZZB NOB Slovenije.

Spomin na Nado Blatnik končujemo z besedami Milana Bavčarja: »Človek je živ, dokler živijo ljudje, ki se ga spominjajo. Spomin je kratek in končen, kot je končno življenje posameznika. Rojstvo, brezskrbno otroštvo, mladostniško iskanje, plodna zrela leta, modra, spominov polna starost, odhod. Z nami odidejo tudi naši spomini. Ostajajo nova znanja, nove pridobitve, ostaja napredek, življenje postaja lažje, daljše in lepše. Tako generacija za generacijo, ti ostajajo leta in leta.« Še vedno pogrešamo Nado Blatnik in se je pogosto spominjamo.

Irma Grbec

Valerija Skrinjar
Tvrz

V 95. letu je tiho odšla Valerija Skrinjar Tvrz, za prijatelje Valči, plodovita pisateljica in prevajalka, partizanska učiteljica in borka, novinarka, urednica in begunka iz obleganega Sarajeva. Odhaja kot zadnja živa priča znamenite bitke na Menini planini, ko se je približno 500 borcem Šlandrove in Zidanškove brigade marca leta 1945 uspelo rešiti iz obroča, ki ga je okoli njih sklenila esesovska divizija Galizien. Valči je bila šifrantka v operativnem štabu obeh brigad, ki jima je poveljeval Franc Sever - Franta, s katerim jo je do konca življenja ve-

zalo tesno prijateljstvo. Pred leti je po Frantovi knjigi Past na Menini planini režiser Dejan Babosek posnel dokumentarni film Preboj.

Komaj 15 let je imela Valči, ko se je srečala z vojno v domačem Zagorju ob Savi, kjer se je rodila v rudarski družini. Leto dni pozneje se je že pridružila partizanom v Moravški dolini. Kot dijakinja ekonomske šole je znala stenografijo, strojepisje in nemški jezik, zato so jo najprej dodelili k radijski postaji, nato pa je začela poučevati na Češnjicah v Tuhinjski dolini, kjer otroci že dolgo niso obiskovali šole. A šola ni trajala dolgo, Valči se je pridružila partizanom, ki so se umikali proti Menini planini. Kot je povedala, si je zelo želela postati učiteljica, toda obrnilo se je drugače. Po vojni so jo najprej poslali v šolo v Ljubljani, kjer je začela pisati za Slovenski poročevalec, že leta 1946 se je kot Tanjugova poročevalka znašla v coni B Svobodnega tržaškega ozemlja. Dve leti zatem so jo poslali v uredništvo Tanjuga v Beograd in Tanjugovo novinarsko šolo. Po dekretu se je kot novinarka selila po različnih mestih, obe hčeri je rodila v Novem Sadu. Leta 1954 je sledila selitev v Sarajevo, čez dve leti pa je prešla v tamkajšnji osrednji dnevnik Oslobođenje. Svojo novinarsko kariero je končala kot urednica mladinskega lista Male novine.

Ves čas pa je tudi pisala pesmi in prozna dela, prevajala je številne slovenske avtorje, nekaj let je bila predsednica Društva književnikov Bosne in Hercegovine. Dokler se ni začela nova vojna in sta se oktobra leta 1992 z možem, ki je bil tedaj star 72, ona pa 63 let, s predzadnjim judovskim konvojem iz Sarajeva podala na begunsko pot. »Z dvema torbama: v eni sem imela osebne dokumente in osebne stvari, v drugi nekaj svojih knjig in rokopisov,« je pripovedovala. In v Ljubljani začela znova. Njen opus je izjemen: deset radijskih iger, tri pesniške zbirke, 12 zbirk kratke proze, 12 povesti in romanov, deset prevodov slovenskih avtorjev, med njimi dela Toneta Svetine, Vitana Mala, Branke Jurca, Neže Maurer ... Težko rudarsko življenje v svojih revirjih je opisala v trilogiji Zmajeva kri.

Zadnja leta se je z veseljem udeleževala številnih spominskih slovesnosti po vsej državi, pogosto je bila slavnostna govornica. Nazadnje je v začetku junija nastopila na proslavi na njej ljubi Menini planini. V svojih nagovorih je skušala ljudi ozaveščati o tem, da v resnici v nobeni vojni ni zmagovalcev in da vsaka vojna prinaša le žalost in nesrečo na obeh straneh.

Jožica Hribar

VABILO

Vodiška planina

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica vabi **v soboto, 5. avgusta 2023** na spominsko slovesnost ob 82 - letnici ustanovitve Cankarjevega bataljona in prazniku občine Radovljica. Spominska slovesnost s kulturnim programom bo **ob 11. uri pri Partizanskem domu na Vodiški planini** (Ijelovica). Slavnostni govornik bo Uroš Lipušček, novinar, politolog.

Organiziran bo avtobusni prevoz iz Krnice ob 8.30, ob 9. uri pa iz Radovljice.

PREJELI SMO

Nekoč je bil OF

Meni je praznik OF poleg 1. maja najlepši. Naklonjenost do teh praznikov čutim tako rekoč že od otroštva. Izhajam iz partizanske in železarske družine. V meni sta ta dva praznika dobesedno zakoreninjena. Še zdaj na jesen življenja podoživljam dan OF in praznik dela kot nekaj svetega.

Na Svetini nad Štorami so si člani ZB v letih 1958–1962 zgradili svoj dom, seveda ob izdatni pomoči železarne. Dom je bil z odkritjem spominske plošče uradno odprt 15. julija 1962. Borci so vsako leto ob dnevu OF imeli ob Vrunčevem domu, ki je nosil ime po komandantu 1. celjske partizanske čete Franju Vrunču, tovariško srečanje. Teh srečanj se spominjam z veliko nostalgijo, saj sem kot otrok vedno hodil zraven staršev in je bilo vedno prešerno vzdušje. Igrala je železarska godba na pihala, kuhal se je partizanski golaž in pele so se partizanske pesmi. Enako je bilo tudi ob delavskem prazniku 1. maju. Družabno življenje v Štorah je bilo vedno zelo pestro in nadvse živahno. Nikoli ne bo pozabljeno praznovanje v tem domu ob dnevu borca 4. julija. Zbralo se je vedno krepko čez tisoč borcev, privržencev in krajanov. Nepopisno lepo in nepozabno je bilo. Ko sem leta 1998 postal predsednik KO ZB v Štorah, smo vsako leto organizirali velika regijska veteranska srečanja in privabili do 1500 udeležencev borčevskih in veteranskih organizacij.

V Štorah dan upora proti okupatorju še vedno praznujemo na Svetini. Na veliko žalost številčno precej okrnjeno glede na pretekle lepe čase. Vendar kljub vsem tegobam in zdravstvenim težavam optimistično stopamo pogumno naprej in ohranjamo neizbrisni spomin na svetlo obdobje narodnoosvobodilnega boja. Najprej obiščemo partizanske grobove, ki jih imamo kar precej, in se poklonimo padlim partizanom, končamo pa potem vsako leto ob domu na Svetini, tudi letos in tako bo tudi v prihodnje.

Srečko Križanec

V NOČEH PRED
VSTAJENJEM

*Nocoj bi o zvezdah in luni zapel,
o poljih
in temnih konturah gozdov,
o tihih topolih
in pesmi otrok,
o dobrih ljudeh
in o čudnih poteh,
čudnih in lepih,
v bodočnost vodečih ...
Patrulja žandarjev
odšla je v tem času
trdó skozi noč;
in njih bajoneti
so pesem na tisoče koscev
razklali ...*

Karel Destovnik Kajuh

RAZSTAVA KRUHA IN IGER

Slikarstvo Toneta Kralja
1941–1945

V Muzeju novejšje in sodobne zgodovine Slovenije je ministrica za kulturo Asta Vrečko 14. junija odprla razstavo pod naslovom Kruha in iger – Slikarstvo Toneta Kralja 1941–1945. Na ogled so slikarska dela, ki jih je ustvaril Tone Kralj v času druge svetovne vojne. Ta dela razkrivajo tenkočutno, pronicljivo in drzno osebnost, ki je s svojim čopičem, tušem ali dletom zapisovala stvarnost svojega okolja in se nanjo kritično odzivala.

V času druge svetovne vojne so nastala zelo prepoznana umetniškova dela, na primer *Cirkus Nazi*, *Rapallo in Bežeča mati*, nastale pa so tudi številne poslikave v primorskih cerkvah, ki veljajo za simbol kljubovanja proti fašizmu in raznarodovanju. Bolj ko so bile slovenska beseda, kultura in misel prepovedane, bolj so bila Kraljeva dela kritična do sočasnih dogodkov. Že v času nastanka so bila ta dela spodbuda slovenskim prebivalcem in pojem upora v sliki. Danes veljajo za poveden dokument časa, primer drzne samosvoje ustvarjalne poti umetnika in tudi primer moči oziroma vpliva, ki jo lahko ima umetnost v družbi.

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije hrani več likovnih del Toneta Kralja, med njimi slike, risbe in grafike. Največ teh del izhaja iz obdobja druge svetovne vojne ali se motivno veže nanj. Na raz-

stavi predstavljajo večino teh del. Med njimi je tudi slika *Streljanje talcev, 13. oktober 1942*. Likovno delo je pravzaprav dvostranska slika, saj je na hrbtno stran platna vključen še en motiv, ki ga je naslikal Tone Kralj, vendar je bil delno prekrit z barvnim premazom. Konservatorsko-restavratorski poseg na sliki je odstrl zanimivo delo z naslovom *Panem et circenses* (Kruha in iger). Gre za vsebinsko in kompozicijsko kompleksno delo, ki obravnava sočasno politično stanje in položaj posameznikov v njem. Delo so raziskali v sodelovanju umetnostnozgodovinske, zgodovinske in konservatorsko-restavratorske stroke. Na razstavi na primeru slike *Panem et circenses* predstavljajo tudi ta proces interdisciplinarnega dela, izsledke raziskav in ponujajo interpretacijo obravnavane slike.

Razstavo sta pripravila kustosa Tina Fortič Jakopič in Marko Ličina v sodelovanju z Restavratorskim centrom Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Muzej je izdal tudi obrazstavn katalog, ki je naprodaj v Muzejski knjigarni Cekin. Spremno besedilo za katalog napisal izjemni poznavalec Toneta Kralja dr. Igor Kranjc. Velik prispevek projektu je dodal tudi dr. Egon Pelikan. Razstavo si lahko ogledate do 10. decembra 2023.

S. B.

KNJIGA *Partizansko šolstvo na Pivškem*

Pomniki boja za svobodo

Obiskovalci so 12. maja napolnili dvorano Krpanovega doma v Pivki, kjer so avtorji Matjaž Vilhar, Boža Pečko in Andrej Žužek predstavili knjigo, ki so jo dalj časa pripravljali ljubiteljsko in brezplačno. Knjiga je poklon padlim in umrlim v treh vojnah kakor tudi vodnik za tiste, ki še niste obiskali več kot 50 pomnikov naše zgodovine na Pivškem. Prav tako je mladim v opomin, kako težka in boleča je bila pot do samostojne svobodne domovine. Soavtorica poglavja o partizanskem šolstvu je Alenka Čuk, zgodovinarica Notranjskega muzeja Postojna.

V Pivki nas na prvo svetovno vojno spominja kostnica padlih vojakov na pokopališču. V 45 žarah so pokopani posmrtni ostanki avstro-ogrskih vojakov različnih narodnosti. Grob vojaka je še na Stari Sušici, spominski plošči padlim vojakom sta tudi na Juršah in Zagor-

ju. V knjigi so prikazani delovanje medvojne organizacije TIGR in tri obeležja – Kal, Trešna ravan, Zagorje. Najobsežnejše poglavje knjige so spomeniki in obeležja druge svetovne vojne, prikazani v sliki in besedi. Nekaj teh zapisov je avtorica Boža Pečko predstavila tudi na prireditvi. Matjaž Vilhar je v knjigi prispeval vse tehnične in druge podatke ter zgodbe o padlih in umrlih, katerih imena so izpisana na pomnikih. Veliko zanimivih dejstev je tudi sam predstavil.

V drugem delu je avtor Andrej Žužek pripravil natančen prikaz šolstva med narodnoosvobodilnim bojem z namenom, da se ohrani spomin na takratne šole in učitelje. Ti so v težkih časih oživili slovensko besedo in spodbujali narodno in kulturno zavest. Po navedbah Žužka je prav partizansko šolstvo postavilo temelje za razvoj prosvete.

te. To poglavje je dopolnila Alenka Čuk, dodana vrednost knjige pa so stare fotografije.

V kulturnem programu so sodelovali MPZ Pivka, vokalna skupina Studenec, učenec Osnovne šole Košana in učenka Osnovne šole Pivka, ki sta predstavila pričevanje dveh partizanskih učiteljic. Svoje pesmi je prebrala Dora Hrvatič, igral pa je mladi kitarist Aleš Pavlin. Program je dopolnila razstava slik nekaterih pomnikov, del fotografa Jožeta Pavzina. Sledilo je prijetno druženje udeležencev.

Boža Pečko

NOVA PUBLIKACIJA *NOB v občini Lenart*

Dragoceni zgodovinski vir

Druga svetovna vojna je bila največja preizkušnja v zgodovini slovenskega naroda, evropskih narodov in človeštva sploh. Uničenju so bili namenjeni številni narodi, tudi slovenski, bodisi etnocidu – nacionalnemu uničenju – bodisi genocidu ali kombinaciji enega in drugega. To kombinacijo je slovenski narod najprej občutil v nemški okupacijski coni. V to cono so spadale tudi celotne Slovenske gorice v okupirani slovenski Štajerski.

Ta del lokalne zgodovine je dobro raziskan in publiciran, med prvimi lokalnimi raziskavami o nemški okupaciji osrednjega dela Slovenskih goric (nekdanja velika občina Lenart) pa je bila diplomatska naloga, ki jo je leta 1965-1966 pripravil takratni ravnatelj in učitelj Osnovne šole Gradišče v Slovenskih goricah (danes Sv. Trojica) Janko Kšela. Diplomlo je uspešno zagovarjal na takratni Pedagoški akademiji Maribor.

O nemški okupaciji in narodnoosvobodilnem gibanju na tem območju imamo danes veliko strokovne literature novejšega datuma, zato je treba ta ponatis diplome Janka Kšela postaviti tudi v časovni okvir, v katerem je nastala, ko je zgodovinske s posebnim poudarkom obravnavalo narodnoosvobodilni boj in revolucijo in izpostavljalo njegove žrtve (aktivisti in sodelavci Osvobodilne fronte, padli partizani, ustreljeni talci, taboriščniki), ne pa

tudi vseh drugih vidikov tega usodnega časa, v katerem so nacistični okupatorji Slovence obsodili na popolno uničenje. Enoplastno so bile dolga leta po končani vojni prikazane tudi žrtve vojne 1941–1945 in zaradi nje, med katerimi ni bilo padlih pripadnikov prisilno mobiliziranih v nemško vojsko, katerih delež v strukturi žrtev vojne na lenarškem območju je največji. Prav tako se niso omenjale žrtve na strani protikomunističnega tabora (Melaherjevi četniki), civilne žrtve zaradi posledic zavezniških bombardiranj in žrtve povojnih zunajsodnih pobojev, ki so nastale zaradi vojne 1941–1945 kmalu po osvoboditvi leta 1945. Brez tega je slika dogajanja med nemško okupacijo v Slovenskih goricah nepopolna in neobjektivna. Zato sem objavi faksimila diplomatske naloge Janka Kšele dodal obširnejšo spremno besedo na podlagi novih virov in literature ter v skladu z normativi in standardi današnje zgodovinske stroke.

Ne glede na to pa moram opozoriti, da je bila izdaja knjige premišljena poteza združenja, ki neguje vrednote narodnoosvobodilnega boja pri Lenartu, saj je dragocen vir za nova raziskovanja. Njena dodana vrednost pa je velik prispevek k ohranjanju tako imenovane »spominske pokrajine«. Uredništvo je namreč objavilo vse spomenike iz obdobja narodnoosvobodilnega boja

O nemški okupaciji in narodnoosvobodilnem boju na širšem lenarškem območju in v krajih med Dravo in Muro nasploh so največ raziskovali in pisali dr. Milan Ževart, dr. Marjan Žnidarič, prof. Lojze Penič, dr. Drago Novak, dr. Ljubica Šuligoj, dr. Marjan Toš, Katja Zupanič in še nekateri drugi avtorji.

in spominske plošče, ki so nesporno del kulturne dediščine in ostanki preteklosti. Zdaj so zbrane na enem mestu in bodoči raziskovalci se bodo lažje lotevali novih študij posameznih poglavij iz časa narodnoosvobodilnega boja v osrednjih Slovenskih goricah (na primer o dejavnosti OZNE).

Na lenarškem območju nihče doslej ni rušil ali podiral spomenikov iz tega časa, ker je to preprosto del naše zgodovine. Kakršna koli že je bila, naša je. Rušenje spomenikov pa je barbarsko dejanje, ki ne spada v civilizacijo 21. stoletja. Knjiga je lepo oblikovana, kar je zasluga Rosane Lorbek in je hkrati simbolna zahvala avtorju Janku Kšeli, ki je v svojem ustvarjalnem življenju pustil na lenarškem območju globoke sledi, tudi v času demokratizacije Slovenije v 80. letih minulega stoletja. Bil je namreč med ustanovitelji Slovenske kmečke zveze. In vsega tega ne bi smeli pozabiti.

Dr. Marjan Toš

DOGODKI *Veliko Polje*

Dali so življenja za svobodo

Zgodba narodne heroine Mihaele Škapin - Drine, ki je kot 21-letna borka padla v bitki nad Žirovskim Vrhom, nas vedno znova združuje v spominu na odločnost slovenskega naroda, ki se ni bil pripravljen kar tako vdati v usodo. Tako je bilo tudi letos na partizanskih Vrhah, v rojstnem kraju Mihaele Škapin - Drine, na Velikem Polju, kjer sredi vasi stoji mogočen spomenik, ki ga je iz belega istrskega marmorja izklesal kipar Jože Pohlen ter ga je že najedel zob časa, saj so ga odkrili leta 1978.

Na tradicionalnem srečanju, ki ga organizirajo sežanska občina

in združenje borcev za vrednote NOB, KS Vrabče in ZZZP, je bila tudi letos slavnostna govornica ženska. Zbranim je spregovorila režiserka, dolgoletna direktorica in umetniška vodja koprškega gledališča Katja Pegan, hči Leandra Pegana, prejemnika zlatega prstana Zveze slovenskih godb in prvega kapelnika vaške godbe Vrhe. Veteranka različnih praznov se je dotaknila vloge ženske skozi zgodovino, tudi v najtežjih obdobjih narodnoosvobodilnega boja, vrednot sedanjega časa s pogledom v prihodnost, ko ustvarjamo pogumne ljudi skup-

Slavnostna govornica je bila režiserka Katja Pegan

nosti, da bodo na njihovih ramenih lahko stali in obstali naši zanamci. »Brez naših prednikov nas ne bi bilo. Dolgujemo jim ne zgolj svoje življenje, temveč znanje, verovanja, vrednote, spomine in jezik. Ne

samo Drina, številna mlada dekleta in fantje, številne družine so dali svoje življenje za svobodo tistih, ki smo za njimi ostali, da bi lahko živeli to, v kar so verjeli sami. Mnogi so umrli za skupnost, enakost in enakopravnost, za prihodnost naših otrok,« je med drugim poudarila Peganova.

Številne zbrane je pozdravil tudi sežanski župan Andrej Sila, ki je prepričan, da bomo z ohranjanjem spomina na osvobodilna dejanja v nemirnem prejšnjem stoletju prihodnjim rodovom privzgojili spoštovanje zgodovine in jim tako omogočili, da se bo prihodnost opirala na pozitivne vrednote preteklosti. Na prizorišče so že na samem začetku prikorakali pohodniki

iz Dolenje vasi pod vodstvom Andreja Škapina in v družbi harmonikarja Vinka Mahniča ter praporščaki veteranskih organizacij, ki jim je poveljeval Bruno Kocjan.

V kulturnem programu so z ubrano partizansko in domoljubno pesmijo nastopili pevci mešanih pevskih zborov iz Senožec in Divače s solistko Zalo Hreščak pod vodstvom zborovodkinje Ade Škamperle ter domači recitatorji Anja Gerželj, Tanja in Matic Lozej, ki je prireditev tudi povezoval. S tradicionalno primorsko himno Vstajenje Primorske in družabnim srečanjem so ob spomeniku svobodi in domoljubju, kamor so delegacije položile cvetje, sklenili slovesnost.

Olga Knez

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. avgusta 2023. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 92. številke časopisa Svobodna beseda

1. Janez Močnik

Zg. Jezersko 113, 4206 Zg. Jezersko

2. Mirica Gorjup

Brunov drevored 11 b, 5220 Tolmin

3. Greta Zrinski

Kmečka 50, 9231 Beltinci

Rešitve križanke:

SPISOVNIK, POZIVNICA, ALK, COLIN, JARKAR, KA, MARCO, MLAT, ODLOM, ALOA, AA, DRAPE, JOINT, NP, REŠETKA, DJERDAP, OVERLORD, EGOIZEM, KE, AARON, LJ, PE, SEC, ENEJ, ŠKILEŽ, ANTIKA, VULVA, ULA, NITJE, ANDI, NJEN, OCEANSKI OGNJENIK, AAR, TLAK, AMERIKA.

Geslo: IZKRCANJE V NORMANDIJI.

OPERACIJA OVERLORD.

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

POPULAREN NAZIV ZA AVTO 101 IZ CRVENE ZASTAVE		SKUPINA NIČVREDNEŽEV, BANDA	ENOUMJE	PLOŠČATA RIBA NA MORSKEM DNU (NI: KAMPALA)	SVOBODNA BESEDA	DELAVEC V ANTIKVARIATU STARINAR	PRODAJALEC VOSKA	ISKALKA	SVOBODNA BESEDA
STEKANJE					BALONAR SORN NEMSKA IGRALKA DAGOVER				TJAŠA ANDREE
TONSKOST									
DEL LJUBLJANE									GLAVNO MESTO KAZAHSTANA
IME AMERISKIH IGRALCEV HANKSA IN CRUISA	KDOR DELA V TRGOVINI	OJAČEVALNIK	MALAJSKI POLOTOK	SREDNJEAMERIŠKA DRŽAVA OB PREKOPU PLESNA PRIREDITEV		OKRAJŠANO IME KATARINA			
				SLOV. PISATELJ (FRANCE) KRICANJE, VPITJE	NATAŠA LAČEN	RESA, VRESJE ŠPANSKA ZNAMKA OBLACIL			
TALNI TIP Z ZNAČILNO RJAVO PRSTJO					PUŠČAVSKA ZELENICA NEZNAN MOŠKI		LOVRO TOMAN ILIRSKO GIBANJE, ILIRSTVO		
ITALJANSKI NARAVOSLOVEC (GALILEO)					NADA SEVŠEK ISLAMSKA STRUJA, ŠITI	OPERNI SPEV DOMOVINA AMERICANOV			
STAROSTA				IZDELOVALEC REŠET MEHKA TRAVA			DRUGI PAPEŽ NAČIN DELA		
DALJŠE OBDOBJE, STOLETJE			MARJAN MANČEK SL. OBLI KOVALEC (OSKAR)		IVO ZORMAN RAFAEL AJLEC	MAMI, MAMKA ZIVIL ZA UŽIVANJE			
EVAKUACIJA							DOBA, RAZDOBJE		SVOBODNA BESEDA
CLAUDIO ABBADO		ROPARSKI KIT UGANDSKI POLITIK AMIN			ZRAK (LATIN.) OTOK ČAROVNICE KIRKE		ZNAK ZA TITAN	BANTUJSKO LJUDSTVO V ZAMBIJI	ROČAJ
UDELEŽENEC LIGAŠKEGA TEKMOVANJA					JUŽNO-AMERIŠKO GOROVJE NATAŠA DOLENC		OBZIR, OZIRANJE		
DUKE ELLINGTON							RIKO DEBENJAK		
DOBITJE PREMOŽENJA PO UMRLEM						NEUREJENA MANJŠA SKUPINA ŽIVALI			
ŠPANSKO MESTO V ANDALUZIJI (NI ELIJA)				NEKDANJA DAVŠČINA					

DOGODKI Kamniški borci v Beli krajini

Spomeniki spominjajo na slavno zgodovino

Kam na izlet, smo se spraševali v začetku leta. V Belo krajino, je padla odločitev in z zagnanimi člani KO ZB NOB Kamnik Center smo pripravili potovanje v pokrajino, kjer oko na vsakem koraku zagleda bele breze, po katerih naj bi pokrajina dobila ime. Najbolj pa Belo krajino zaznamujejo vedno nasmejani in dobrsrčni domačini, od katerih ne morete oditi lačni in žejni. Poleg tega zelo cenijo svojo bogato zgodovino in kulturno dediščino skrbno ohranjajo in predajajo naprej.

Svoje popotovanje po Beli krajini smo začeli v Gornjih Lazah, kjer se nam je pridružil gostitelj, predsednik ZZB NOB Semič Drago Mohar. Na poti do spomenika, ki je posvečen borcem XIV. divizije, ki so se iz tega kraja dne 6. januarja 1944 odpravili na Štajersko, nam je predstavil nekaj podatkov o Beli krajini, ki jo je leta 1941 okupirala italijanska vojska. Po kapitulaciji Italije je to območje postalo svobodno partizansko ozemlje. Pri kraju Otok je bilo tudi letališče, od koder so zavezniki v južno Italijo in Dalmacijo vozili ranjence in dovažali pomoč.

V Črnomlju je bilo med drugo svetovno vojno prvo zasedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta. Do konca vojne so jo doleteli še nekaj posameznih vdorov Nemcev in ustašev v Metliko, Vinico in Adlešiče ter nemško bombardiranje Črnomlja in Dragatuša. Med seznanjanjem dejstev o zasedbi Bele krajine nas je avtobus pripeljal v vas Lokve, kjer stoji spomenik v spomin na tragični dogodek 7. novembra 1944, ko je med preskušanjem novega orožja minometa v cevi eksplodirala mina in smrtno ranila Franca Rozmana - Staneta, ki je umrl v partizanski bolnišnici Kanižarica. Pot smo nadaljevali proti vasi Potok, kjer pred vasjo stoji letalo DC-3 Dakota, ki so ga med vojno uporabljali za prevoz ranjencev, invalidov, otrok in starejših ljudi v Italijo in Dalmacijo. Cene Griljc, 88-letni gorski reševalec, nam je povedal o nekaj dogodkih, ki jih je kot pastir na Veliki planini doživel med vojno in so bili povezani s tem letališčem. Na Veliki planini je bila namreč radijska baza, povezana z letališčem, od koder so nato letala na planino

ponoči odmetavala pomoč v orožju, hrani in oblačilih.

Po kosilu in počitku so nam člani družine Škof pripravili ogled muzeja v stari domačiji, kjer je od 15. septembra 1944 in do 27. aprila 1945 delovala ena od enot bolnice Topolovec v vseh hišah vasi Črešnjevce. V spomin na bolnico je družina Škof ob pomoči zgodovinarja Blaža Štanglja uredila spominsko sobo. V Beli krajini sta se jeseni 1944 oblikovali dve evakuacijski bolnici, in sicer Topolovec v vasi Črešnjevce pri Semiču in Gradac v enako imenovani vasi. Škofovi pa imajo urejen tudi etnološki muzej, in sicer prikaz kmečkih strojev, ki ga s ponosom prikažejo svojim obiskovalcem. Zatem smo si ogledali še izvir Krupe in seveda vinsko klet kmetije Bukovec. Bela krajina nam je pustila odprta vrata, tako da se v te kraje zagotovo še vrnemo. Pot domov pa je minila med pogovori, prepevanjem partizanskih in narodnih pesmi ter pripovedmi o spominih na drugo svetovno vojno našega najstarejšega člana, 99-letnega Franca Primožiča.

Igor Kanižar